Βιβλίο μαθητή στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Ορθόδοξη πίστη και λατρεία

Τόμος 2ος

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 1 7/7/2020 11:54:29 πμ

Βιβλίο μαθητή στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Ορθόδοξη πίστη και λατρεία

Το υλικό στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου προέκυψε από το Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Α' Λυκείου «Θρησκεία και σύγχρονος άνθρωπος», **που επιμελήθηκαν οι Κ. Ακανθοπούλου, Μ. Συργιάννη, Δ. Παρθένου & Α. Χατζηδημητρίου, το** Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Β' Λυκείου, «Θρησκεία και Κοινωνία», **που επιμελήθηκαν οι Ε. Βουλγαράκη, Σ. Γκαργκάνα και Έ. Ψαρογιώργου, το** Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Γ'

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 2 7/7/2020 11:54:29 πμ

Λυκείου, «Θρησκεία και σύγχρονος κόσμος», **που επιμελήθηκαν οι Κ. Τριανταφυλλίδου και ο Ε. Παπαϊωάννου, το** Σχολικό Βιβλίο Α' Λυκείου, «Ορθόδοξη πίστη και λατρεία» **των Χρ. Γκότση, π. Γ. Μεταλληνού, Γ. Φίλια και σύγχρονα δημοσιευμένα γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.**

Δημιουργήθηκε με την ευθύνη της άμισθης Επταμελούς Επιστημονικής Επιτροπής, η οποία συγκροτήθηκε από το ΙΕΠ στις 19/12/2019 με σκοπό:

Α) Την εισήγηση για την πλήρη συμμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών με τις αποφάσεις του Σ.τ.Ε., για το χρονικό

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 3 7/7/2020 11:54:29 πμ

διάστημα που θα απαιτηθεί μέχρι τη συγγραφή και εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, καθώς και του αντιστοίχου διδακτικού υλικού για το μάθημα των Θρησκευτικών.

Β) Την εισήγηση σχετικά με τους τρόπους και τις μεθόδους εφαρμογής των αποφάσεων του Σ.τ.Ε., του ΕΔΔΑ και της ΑΠΔΠΧ, όσον αφορά στις υπόλοιπες πτυχές των αποφάσεων αυτών που συνδέονται με το μάθημα των Θρησκευτικών, με έμφαση στη διατήρηση της υποχρεωτικότητας του μαθήματος και στη διαδικασία απαλλαγής των μαθητών/μαθητριών.

Την ευθύνη για την επιμέλεια του παρόντος βιβλίου είχε ως μέλος της

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 4 7/7/2020 11:54:29 πμ

επιτροπής η Ξανθή Αλμπανάκη.

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Μπάμπης Πυλαρινός, Innocence, 2017/ Encaustic

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 5 7/7/2020 11:54:29 πμ

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ενιαίας Ενταξιακής Εκπαίδευσης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 6 7/7/2020 11:54:29 πμ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Βιβλίο μαθητή στα

Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Τόμος 2ος

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
ΑΘΗΝΑ

27-0784_l_e_thrisk_bm_1-32_28b.indd 7 28/7/2020 2:14:11 μμ

1.5. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΣΤΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ

Χαρίσματα που έχουμε ως μοναδικές και ανεπανάληπτες προσωπικότητες.

Ας προσπαθήσουμε να ζωγραφίσουμε σε ένα φύλλο χαρτί το περίγραμμα του χεριού μας και στη συνέχεια να γράψουμε κάτι για τον εαυτό μας (χάρισμα, δεξιότητα, επίτευγμα κ.λπ.) που μας αρέσει. Ας κάνουμε και ένα δεύτερο περίγραμμα χεριού και ας γράψουμε κάποιο χαρακτηριστικό μας που δεν μας αρέσει και που θα θέλαμε να αλλάξουμε. Στη συνέχεια ας συζητήσουμε για κοινά

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 5 7/7/2020 11:54:29 πμ

στοιχεία, ιδιαίτερα χαρίσματα και διαφορές που έχουμε μεταξύ μας. Τι παρατηρούμε;

Η έννοια του προσώπου στη χριστιανική θεολογία και ανθρωπολογία.

Ας χωριστούμε σε ομάδες και στη συνέχεια κάθε ομάδα θα υποδυθεί τον λεξικογράφο που πρέπει να καταγράψει τον ορισμό της λέξης «πρόσωπο» με την ορθόδοξη σημασία του. Κάθε ομάδα έχει στη διάθεσή της κείμενα αγιογραφικά και θεολογικά, που θα τη βοηθήσουν να συντάξει τον ορισμό.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 6 7/7/2020 11:54:29 πμ

1. Παλαιά Διαθήκη:

- **Γεν 1, 26-27: «Μετά είπε ο Θεός: «Ας φτιάξουμε τον άνθρωπο σύμφωνα με την εικόνα τη δική μας και την ομοίωση, κι ας εξουσιάζει στης θάλασσας τα ψάρια, στου ουρανού τα πτηνά, στα ζώα και γενικά σ' όλη τη γη και στα ερπετά που σέρνονται πάνω σ' αυτήν». Δημιούργησε, λοιπόν, ο Θεός τον άνθρωπο σύμφωνα με τη δική του την εικόνα, «κατ' εικόνα Θεού» τον δημιούργησε, τους δημιούργησε άντρα και γυναίκα».**
- **Γεν 2, 7: «Τότε ο Κύριος ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο από το χώμα της γης και φύσηξε μέσα στα ρουθούνια του πνοή ζωής. Έτσι έγινε ο άνθρωπος ζωντανόον».**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 7 7/7/2020 11:54:29 πμ

2. Άτομο και πρόσωπο

Ο άνθρωπος δεν είναι άτομο, είναι πρόσωπο. Μεταξύ των δυο αυτών εννοιών (πρόσωπο-άτομο) υπάρχει μόνο ένα κοινό στοιχείο: αναφέρονται σε μια μονάδα, μία μόνο ύπαρξη, π.χ. καθένας μας γεννιέται ως άτομο.

Το πρόσωπο και το άτομο διαφέρουν σε όλα τα άλλα και μάλιστα στη σχέση τους με τις άλλες μοναδικές υπάρξεις. Το άτομο μένει άσχετο, δεν αισθάνεται την ανάγκη να σχετισθεί με άλλες υπάρξεις, το Εγώ μένει κλεισμένο στον Εαυτό του και δεν αναφέρεται στο Άλλο του. Το πρόσωπο (προς + ωψ= όψη, οφθαλμός) σχετίζεται οπωσδήποτε, το Εγώ επι-κοινωνεί με το Άλλο του, ο Εαυτός μας είναι η σχέση του Εγώ μας προς το Άλλο μας.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 8 7/7/2020 11:54:29 πμ

Ποτέ δε βρίσκουμε την ταυτότητά μας μόνοι, αλλά πάντοτε σε σχέση με το Άλλο μας.

Ο άνθρωπος γεννιέται άτομο και γίνεται πρόσωπο. Καθένας γεννιέται σαν άτομο και αναγεννιέται ως πρόσωπο μέσα στην Εκκλησία. Το άτομο αρκείται στη διαφορά του Εγώ από το Άλλο και ποτέ δεν ενδιαφέρεται για την αναφορά (τη σχέση) του ενός προς το άλλο. Αντιθέτως το πρόσωπο δίνει προβάδισμα στην αναφορά, στη σχέση, στην επικοινωνία και στη συμμετοχή, χωρίς βεβαίως να αγνοεί ή να υποτιμά τη διαφορά του Εγώ από το Άλλο του.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Γ΄ Λυκείου, ΔΕ 22, σ. 172-173.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 9 7/7/2020 11:54:29 πμ

3. «Κατ' εικόνα» και «καθ' ομοίωσιν»

[...] Για τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου υπάρχουν δυο διηγήσεις που αλληλοσυμπληρώνονται. Η μία (Γεν 1,26-30) δείχνει τον άνθρωπο να δημιουργείται την έκτη ημέρα από το Θεό, ο οποίος διαλέγεται σε πληθυντικό αριθμό: «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Κατά την ερμηνεία που έδωσε η Εκκλησία το «κατ' εικόνα» αναφέρεται στα πνευματικά εκείνα στοιχεία που καθορίζουν και την έννοια του προσώπου: είναι το λογικό και η ελεύθερη βούληση (το αυτεξούσιο). Το «καθ' ομοίωσιν» αναφέρεται στο βασικό στόχο που είναι η ομοίωση και ένωση με το Θεό, η θέωση. Στη χρήση του πληθυντικού αριθμού η

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 10 7/7/2020 11:54:29 πμ

θεολογία της Εκκλησίας διέγνωσε έναν πρώτο υπαινιγμό για την τριαδικότητα του Θεού, που θα φανερωθεί αργότερα από τον Ιησού Χριστό. Στην άλλη αναλυτικότερη διήγηση (Γεν 2,4-25) [...] βγαίνουν περισσότερα συμπεράσματα:

1. Ο Θεός σε μια πασίγνωστη αλληγορία πλάθει τον άνθρωπο (στ. 7) από χώμα, φυσάει στο πρόσωπό του και έτσι ο άνθρωπος γίνεται ζωντανό ον. Στο πρωτότυπο κείμενο αναφέρονται οι λέξεις «ψυχὴ ζῶσα». Η λέξη «ψυχή» αντιστοιχεί γενικά στην έννοια «ζωή». Ο συμβολισμός είναι ολοφάνερος από την παραδοχή ότι ο Θεός είναι ασώματος. Συνεπώς το «χώμα» σημαίνει συμβολικά ότι ο άνθρωπος είναι υλικός, η υπόστασή του η υλική έχει προέλευση τη γη,

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 11 7/7/2020 11:54:29 πμ

ενώ η λέξη «ψυχή» χαρακτηρίζει γενικά τη ζωή. Η ιδιαιτερότητα λοιπόν του ανθρώπου σε σχέση με τα άλλα ζωντανά όντα βρίσκεται στο «ἐνεφύσησεν», δηλ. την ιδιαίτερη σχέση με το Θεό, που συγκροτεί την ανθρώπινη ύπαρξη. Η μετάδοση ενός πνευματικού στοιχείου δεν μπορούσε να γίνει κατανοητή διαφορετικά από τους ανθρώπους της εποχής που γράφτηκε η Γένεση, ενώ το «ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς» είναι και σαφές. Δηλώνει τη μετάδοση του πνευματικού στοιχείου της πνοής, και την πνευματική συγγένεια του ανθρώπου με το Θεό.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Β΄ Λυκείου, ΔΕ 10, σ. 94-95.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 12 7/7/2020 11:54:29 πμ

4. Προσωπείο και πρόσωπο κατά τους Τρεις Ιεράρχες

Η πρώτη σημαντική στιγμή στην πνευματική ιστορία της ανθρωπότητας, όπου ο άνθρωπος –όπως με πλαστικό και παραστατικό τρόπο μάς αφηγείται το βιβλίο της Γενέσεως– αποφεύγει να αντικρύσει κατά πρόσωπο την πραγματικότητα που ο ίδιος δημιούργησε, είναι εκείνη η στιγμή κατά την οποία, μετά την επαναστατική παράβαση της θείας εντολής, στο άκουσμα της φωνής του Θεού «Αδάμ, πού είσαι;» φοβάται, κρύβεται και δικαιολογείται. Μεταθέτει κατόπιν την ευθύνη από τον εαυτό του σ' εκείνη που ο Θεός τού έδωσε για σύντροφο της ζωής του. Το ίδιο ακριβώς θα κάνει και η σύντροφος του άντρα: Θα καλυφτεί πίσω από μια δικαιολογία (Γεν 3,

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 13 7/7/2020 11:54:29 πμ

9εξ). Έτσι η συμβατικότητα, το προσωπείο, η αποφυγή του κοιτάγματος της αλήθειας κατάματα μπήκαν για τα καλά μέσα στην ιστορία των ανθρώπων και των διαπροσωπικών τους σχέσεων. Εδώ ακριβώς βρίσκεται το νόημα της βιβλικής αυτής διηγήσεως, κι αυτή είναι η ψυχολογική αλήθεια που περιέχει και το βάθος που εκφράζει.

Η εικόνα του Θεού που είναι ο άνθρωπος ξεμακραίνει από το πρωτότυπό της, [...] από το Θεό αλλά και από τον ίδιο της τον εαυτό. Γιατί, όπως παρατηρεί ο ίδιος ιεράρχης [Μ. Βασίλειος], με το ερώτημα «Αδάμ, πού είσαι;» δεν ζητούσε καμιά πληροφορία ο παντογνώστης Θεός, αλλά ήθελε να κάνει τον άνθρωπο να καταλάβει [...] ποιος ήταν και ποιος έγινε. Άμεση ακολουθία

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 14 7/7/2020 11:54:29 πμ

υπήρξε και η αλλοτρίωση των σχέσεων με τον πλησίον. Η κοινωνία διασπάται σε άτομα που απομακρύνονται συνεχώς το ένα από το άλλο. [...] Γιατί αυτό το «πού είσαι;» προϋποθέτει ακριβώς την απόσταση που αισθάνεται ο ένας από τον άλλο και δηλώνει την αγωνιώδη προσπάθεια της συναντήσεως. Κι επειδή η γνησιότητα και ειλικρίνεια στις διαπροσωπικές σχέσεις χάθηκαν, τις αναπληρώνει ο άνθρωπος με κάποιο προσωπείο, είτε θεληματικά, είτε ακόμη και χωρίς να το θέλει. [...]

Το προσωπείο σημαίνει πρώτα πρώτα τυποποίηση, αυτοματισμό, ρουτίνα, καταναγκασμό, ενώ το πρόσωπο χαρακτηρίζεται από την ελεύθερη και υπεύθυνη εκλογή. Γιατί δεν είναι το πρόσωπο δεδομένο

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 15 7/7/2020 11:54:29 πμ

ούτε τελειωμένο, αλλά γίνεται συνεχώς και εξελίσσεται [...]. Το πρόσωπο είναι εικόνα του Θεού, η εικόνα όμως [...] υπολείπεται από το πρωτότυπό της, γι' αυτό χρειάζεται να ολοκληρωθεί, να φτάσει ο άνθρωπος στο «καθ' ομοίωσιν Θεού». Έτσι, το πρόσωπο είναι κίνηση και ζωή [...].

Το προσωπείο σημαίνει ακόμη εγκλωβισμό μέσα στο άτομο, και το άτομο διακατέχεται από ποικίλους φόβους, κυρίως από τον αγχώδη φόβο του βιολογικού τερματισμού του. [...]. Το πρόσωπο αντίθετα είναι η εκρηκτική διάσπαση του άτομου, το οποίο διασπά τον απομονωτισμό του και έρχεται σε προσωπική σχέση με τα άλλα πρόσωπα της κοινωνίας. Έτσι, τη θέση του φόβου την παίρνει η αγάπη [...] που είναι

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 16 7/7/2020 11:54:29 πμ

προσφορά του προσώπου προς την κοινωνία, χωρίς ιδιοτέλεια και ανταλλάγματα.

[...] Το προσωπείο με τα δύο προηγούμενα χαρακτηριστικά του, δηλ. της ανελευθερίας και του ατομισμού, αυτόματα οδηγείται στην άρνηση της δημιουργίας. [...] Ο «θεόπλαστος» όμως άνθρωπος είναι συνδημιουργός, συνεχίζει το δημιουργικό έργο του Θεού σε άλλο βέβαια επίπεδο, κοινωνικό, επιστημονικό κτλ. Έτσι, χαρακτηριστικό του προσώπου είναι η δημιουργία και η πρόοδος.

Καραβιδόπουλος, Ι. (1979). Προσωπείο και πρόσωπο κατά τους Τρεις Ιεράρχες.
Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ., σ. 12-13, 21, 26.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 17 7/7/2020 11:54:29 πμ

5. Το πρόσωπο

[...] το πρόσωπο εμπεριέχει τη διάσταση της κοινωνίας, της εκστατικής σχέσης ως ελεύθερη αγάπη. Πέρα από οποιαδήποτε αποκλειστικότητα, το πρόσωπο ανοίγεται ως αγαπητική αυθυπέρβαση της ατομικότητας, το οποίο ενώνεται με άλλα πρόσωπα σε μια αδιάρρηκτη κοινωνία, δίχως να χάνει την ετερότητά του. Μάλιστα, η ιδιάζουσα ταυτότητά του δεν είναι αυτόνομη, αλλά εκπηγάζει ακριβώς από αυτή τη σχέση και κοινωνία. Το πρόσωπο αντλεί το είναι από το γεγονός της κοινωνίας.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 18 7/7/2020 11:54:29 πμ

[...] η Ευχαριστία της Εκκλησίας, ως κοινότητα που συνιστά ένα νέο πλέγμα σχέσεων, αρνείται το ιδιωτικό επίτευγμα της αρετής ή των καλών πράξεων, όπως αρνείται και την έννοια της ατομικής σωτηρίας. Η ευχαριστιακή σύναξη εκφράζει καθολικές σχέσεις αγάπης και ελευθερίας μεταξύ ανθρώπου, κόσμου και Θεού.

Γιαγκάζογλου, Στ. Το ήθος του προσώπου. Εκκλησιολογική θεώρηση της ύπαρξης.

6. Ο άνθρωπος, σύντροφος του Θεού

Η εικόνα του Θεού δηλώνει την ελεύθερη βούληση, τη λογική, την αίσθηση της ηθικής υπευθυνότητας του ανθρώπου, το καθετί δηλαδή που μας ξεχωρίζει από τη

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 19 7/7/2020 11:54:29 πμ

ζωική δημιουργία και μας καθιστά πρόσωπα. Η εικόνα όμως υποσημαίνει και κάτι περισσότερο απ' αυτά. Σημαίνει πως είμαστε «γένος» (Πράξ 17, 28) του Θεού, συγγενείς Του. Σημαίνει πως μεταξύ Αυτού και ημών υπάρχει ένα σημείο επαφής και ομοιότητας. Δεν είναι αγεφύρωτο το χάσμα μεταξύ Δημιουργού και δημιουργήματος, επειδή με το να είμαστε δημιουργημένοι κατ' εικόνα Θεού, μπορούμε να γνωρίζουμε τον Θεό και να κοινωνούμε μαζί Του. Αν μάλιστα κάνουμε σωστή χρήση αυτής της ικανότητας για κοινωνία με τον Θεό, τότε θα γίνουμε «ως» θεοί, θα αποκτήσουμε τη θεία ομοιότητα. Σύμφωνα με τα λόγια του αγ. Ιωάννη Δαμασκηνού, «θα γίνουμε όμοιοι με τον Θεό μέσω της αρετής». Η απόκτηση της ομοιότητας είναι το

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 20 7/7/2020 11:54:29 πμ

ίδιο με τη θέωση, το να γίνουμε δηλαδή «δεύτεροι θεοί», «θεοί κατά χάριν». [...]

Η εικόνα του Θεού αγκαλιάζει ολόκληρο το πρόσωπο, το σώμα και την ψυχή [...].

[...] «Όταν βλέπεις τον αδελφό ή την αδελφή σου», μας λέει ο Κλήμης Αλεξανδρείας (πέθανε το 215), «βλέπεις τον Θεό». [...] Ο σεβασμός αυτός για κάθε ανθρώπινη ύπαρξη εκφράζεται καθαρά στην Ορθόδοξη λατρεία, όπου ο ιερέας δεν θυμιάζει μόνο τις εικόνες, αλλά και το εκκλησίασμα, χαιρετίζοντας έτσι στο κάθε πρόσωπο την εικόνα του Θεού. «Η καλύτερη εικόνα του Θεού είναι το ανθρώπινο πρόσωπο» [Ευδοκίμωφ].

Ware, K., επίσκοπος Διοκλείας (2001). Η Ορθόδοξη Εκκλησία.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 21 7/7/2020 11:54:29 πμ

Αθήνα: Ακρίτας, σ. 346, 348, 350.

7. «Υπάρχω»

«[...] υπάρχω αυθεντικά όταν η ετερότητα δεν είναι κάτι παράλληλα ή ενάντια στην ταυτότητά μου, αλλά είναι όρος της ταυτότητάς μου. Αυτό σημαίνει αγάπη.

[...] Τόπος του ραντεβού με τον Χριστό δεν είναι μια ιδεολογία, αλλά το πρόσωπο του συνανθρώπου. Είναι αδύνατο να γνωρίσει κανείς την αλήθεια του Χριστού έξω από το μυστήριο της κοινωνίας με τον άλλον.

[...] εφ' όσον ο Θεός του Χριστιανισμού γίνεται δεκτός ως προσωπική ύπαρξη, δηλαδή ως ύπαρξη που βούλεται, σχεδιάζει, ενεργεί, ανταποκρίνεται (και, άρα, όχι ως μια απρόσωπη και αδρανής πραγ-

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 22 7/7/2020 11:54:29 πμ

ματικότητα), ο άνθρωπος καλείται σε ένα άθλημα: να αποδεχτεί την πρόσκληση αυτού του Θεού, να γίνει μαθητής και φίλος του, να συνάψει προσωπική σχέση μαζί του. Η προσωπική σχέση ενέχει μεγαλείο, ενέχει όμως και διακινδύνευση. Μπορεί να προκόψει, μπορεί και να διαρραγεί. Διαθέτει την αβεβαιότητα η οποία συνοδεύει την ελευθερία

Παπαθανασίου, Θ. Ν. (2009[2]). Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται. Αθήνα: Εν πλω, σ. 335-337.

8. Από το μετανεωτερικό προσωπείο στο πρόσωπο

Ο σύγχρονος μεταμοντέρνος άνθρωπος δεν γνωρίζει τι είναι ο άνθρωπος. Ζει, αλλά και προβάλλει το προσωπείο του ανθρώπου. Τι είναι

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 23 7/7/2020 11:54:29 πμ

προσωπείο; Προσωπείο είναι η μάσκα, που χρησιμοποιούσαν στην αρχαία Ελλάδα οι ηθοποιοί για να υποδύονται διάφορους ρόλους πάνω στην σκηνή, στο θέατρο. Άρα το προσωπείο δεν είναι κάτι το αληθινό, είναι ψεύτικο, είναι μια εικονική πραγματικότητα για να μιλήσουμε με σύγχρονη ορολογία της πληροφορικής.

[...] Η σημαντικότερη ίσως ανατροπή που έφερε η νεωτερικότητα ήταν η ανάδυση του ατόμου. Για πρώτη ίσως φορά στην ιστορία το άτομο κατακτάει την αυταξία, αυθυπαρξία και αυτονομία του. Για πρώτη φορά αποκτάει τόσο μεγάλη σημασία και σπουδαιότητα, ώστε τίθεται υπεράνω της κοινότητας, του συνόλου, των συλλογικών πολιτισμικών αλλά και κληρονομημένων

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 24 7/7/2020 11:54:30 πμ

θεσμών και αξιών, και φυσικά της Εκκλησίας.

[...] Το πρότυπο στην σύγχρονη μετανεωτερική εποχή έχει γίνει ο σταρ, ο ηθοποιός, ενώ στην νεωτερική ήταν ο επιστήμονας και στην παραδοσιακή ο άγιος. Το κέντρο υποκειμενικής βαρύτητας στην παραδοσιακή εποχή αποτελούσε η ψυχή, στην νεωτερική η λογική, ενώ σήμερα το σώμα. Σήμερα ο μετανεωτερικός άνθρωπος έχει ως στόχο του την απόκτηση πληροφοριών, ενώ ο νεωτερικός είχε την γνώση και ο παραδοσιακός την σοφία.

Γέροντας Εφραίμ, Καθηγούμ. Ι. Μονής Βατοπαιδίου (2013). Από το μετανεωτερικό προσωπείο στο πρόσωπο

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 25 7/7/2020 11:54:30 πμ

9. πρόσωπο: [στη 12η (θεολογική) σημασία του]…

– 12. ΘΕΟΛ. (στην Ορθοδοξία) ο άνθρωπος στην ατομική του υπόσταση και στην κοινωνική του φύση, ως σύστημα σχέσεων, στην αγαπητική του διάσταση – κατά το πρότυπο της κοινωνίας των προσώπων της Αγίας Τριάδας και κατ' αντιδιαστολή προς την ατομικιστική ηθική τού «ατόμου»: ως πρόσωπα διαφέρουν οι άνθρωποι μεταξύ τους, επειδή είναι ξεχωριστά υποκείμενα που διαθέτουν από κοινού την ίδια φύση σύμφωνα με έναν ιδιαίτερο τρόπο το καθένα…

[ΕΤΥΜ. < αρχ. πρόσωπον, συνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. προς ώπα «μπροστά στα μάτια» (οπότε η λ. θα σήμαινε «το μέρος τού κεφαλιού που βρίσκεται μπροστά, στην

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 26 7/7/2020 11:54:30 πμ

πλευρά των ματιών»), όπου ώπα, αιτ. του *ὤψ, ὠπός «όψη, οφθαλμός» (βλ. κ. -ωπός, όψη)…]

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002[2]). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας.

Το άνοιγμα του προσώπου προς τον άλλον.

Με αφορμή τη φράση «Η συνάντηση με τον άλλο: έξοδος από τον εαυτό. Απειλή ή ευκαιρία;» καταγράψτε αυθόρμητα όσες περισσότερες λέξεις ή φράσεις μπορείτε και στη συνέχεια κατηγοριοποιήστε τες. Στο τέλος ας ανακοινώσουμε στην ολομέλεια της τάξης τα συμπεράσματά μας.

27 / 36 - 37

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 27 7/7/2020 11:54:30 πμ

1. ταυτότητα (η) [...] 2. το σύνολο των διαφοροποιητικών χαρακτηριστικών, των γνωρισμάτων που καθορίζουν τι είναι κάτι, ποιος είναι κάποιος, που επιτρέπουν την αναγνώρισή του: δεν έχει εξακριβωθεί η ~ των θυμάτων || η πολιτιστική | εθνική | ιστορική μας ~ || η ~ τού νεοελληνικού πολιτισμού ΣΥΝ. Φυσιογνωμία

2. ιδιοπροσωπία (η) 1. (λόγ.) η ιδιαίτερη έκφραση της όψης (προσώπου) 2. η ιδιαίτερη μορφή της προσωπικότητας (κάποιου}, η ιδιαιτερότητα (κάποιου ως ανθρώπινης οντότητας) 3. (μτφ.) η ξεχωριστή φυσιογνωμία, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας: η ~ του νεοελληνικού πολιτισμού.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 28 7/7/2020 11:54:30 πμ

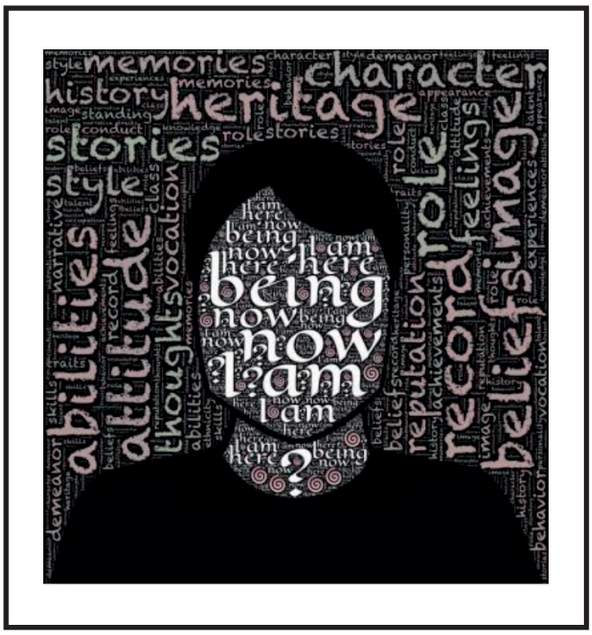

3. Κάθε άνθρωπος είναι νησί

…κάθε άνθρωπος είναι νησί. Πελάγη ολόκληρα βρίσκονται ανάμεσα στον καθένα μας και στους άλλους.

Τι είναι αληθινά το νερό ως θάλασσα, ως λίμνη, ως ποτάμι; Είναι απειλή. Είναι η σκοτεινή δύναμη, η άβυσσος που μπορεί να καταπιεί τον άνθρωπο και να πνίξει τα έργα του. Ταυτόχρονα όμως είναι και ευκαιρία. Μια αληθινή φυσική λεωφόρος, ώστε ο άνθρωπος να ανοιχτεί

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 29 7/7/2020 11:54:30 πμ

σε κόσμους που δεν τους βάζει ο νους του.

Τι είναι αληθινά ένα νησί; Η σιγουριά, η ασφάλεια του μικρού, κλειστού τόπου μου. Όμως μπορεί να είναι και κάτι άλλο: φτώχεια και ορφάνια. Μπορεί δηλαδή να με κρατά ακρωτηριασμένο από την αληθινή μου φαμίλια: τους ανθρώπους των άλλων λαών, των άλλων γλωσσών, της άλλης σοφίας. Το βασανιστικό, λοιπόν, για τον άνθρωπο είναι να αποφασίσει πώς θα σταθεί απέναντι στο νησί του (που είναι και σιγουριά και ορφάνια), και πώς θα σταθεί απέναντι στα πελάγη του (που είναι και απειλή και ευκαιρία).

[...] Για τον Χριστιανισμό δεν υπάρχει δίλημμα «πέλαγος ή νησί». Η απάντηση είναι μία: φυσικά πέλαγος!

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 30 7/7/2020 11:54:30 πμ

Αυτή η απάντηση όμως δεν χρειάζεται αφέλεια. Χρειάζεται την επίγνωση ότι το άνοιγμα στα πελάγη δεν είναι περίπατος, αλλά διακινδύνευση. Είναι το ρίσκο να αρπάξεις το χέρι τού απέναντι ή να βυθιστείς στο ενδιάμεσο.

[...] Η μεγάλη πληγή, λοιπόν, σήμερα είναι ότι στις πόλεις μας υπάρχουν κοντινά νησιά. Το ενδιάμεσό τους δεν είναι αχανές σαν το πέλαγος, αλλά λεπτό όσο μια μεσοτοιχία. Είναι όμως εξίσου ανθεκτικό στο να κρατά τα νησιά ανέπαφα το ένα από το άλλο. Η μεγάλη πληγή, δηλαδή, είναι να δημιουργούνται γκέτο. Γειτονικά μεν το ένα στο άλλο, αλλά το καθένα περίκλειστο. Ούτε όμως αρκεί κι εκείνο το είδος της γαλήνης, που έχει το μοντέλο του σούπερ-μάρκετ. Κι εκεί μέσα

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 31 7/7/2020 11:54:30 πμ

κινείται πλήθος διαφορετικών ανθρώπων. Αλλά καθένας είναι περίκλειστο νησί. Ακόμα κι όταν το σούπερ-μάρκετ είναι γεμάτο, η τροχιά του καθενός δεν έχει όρο και προϋπόθεση την τροχιά του άλλου. Είτε ένας, είτε χίλιοι μέσα σε μια κοινωνία του τύπου του σούπερ-μάρκετ, η τροχιά του καθενός είναι ίδια και μοναχική: είσοδος-ράφι-ταμείο.

Παπαθανασίου, Θ. Ν. (2009[2]). Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται. **Αθήνα: Εν πλω, σ. 21, 25-26.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 32 7/7/2020 11:54:30 πμ

Οι προσωπικότητες ως σύνολο ιδιαίτερων ψυχολογικών και πνευματικών χαρακτηριστικών στην Ορθόδοξη παράδοση.

Ας διαβάσουμε στην τάξη και ας προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε το χωρίο για τον περίπατο του Ιησού πάνω στα νερά της λίμνης (Μτ 14, 22-33). Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα κατά πόσον η θρησκευτική πίστη ενός ανθρώπου επηρεάζει την ταυτότητά του και την προσέγγιση του άλλου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 33 7/7/2020 11:54:30 πμ

Ο περίπατος του Ιησού πάνω στα νερά της λίμνης (Μτ 14, 22-33): Κάποιες σκέψεις

Ο Χριστός και οι μαθητές του βρίσκονταν στην όχθη μιας λίμνης. Τους έβαλε στο καράβι τους και τους ζήτησε να πάνε απέναντι. Ο ίδιος δεν μπήκε, μα τους έδωσε ραντεβού στην απέναντι όχθη. Οι μαθητές όντως άρχισαν το ταξίδι. Μα εκεί που η λίμνη ήταν ευκαιρία, έγινε απειλή: ξέσπασε τρικυμία. Ο Χριστός τότε εμφανίστηκε έξω από το καράβι, περπατώντας πάνω στα νερά. Ο Πέτρος ζήτησε να πάει κοντά του, βγήκε από το καράβι κι άρχισε να περπατά κι αυτός πάνω στα νερά. Απέναντί του είχε τον Χριστό, από κάτω του είχε την άβυσσο. Κάποια στιγμή η άβυσσος τον τρόμα-

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 34 7/7/2020 11:54:30 πμ

ξε. Και άρχισε να βουλιάζει. Ο Χριστός άπλωσε το χέρι του, τον κράτησε, και ανέβηκαν μαζί στο καράβι.

Ο περίεργος Χριστός μάς μπερδεύει. Μπερδεύει, μάλλον, τις σιγουριές μας. Ενώ ήταν μαζί με τους μαθητές, και συνεπώς οι μαθητές θα μπορούσαν να πουν «Έχουμε δικό μας τον Χριστό», αυτός τους δείχνει ότι στην πραγματικότητα δεν τον έχουν συναντήσει ακόμα. Θα τον συναντήσουν αν ξεβολευτούν. Θυμηθείτε: ήταν μαζί τους, μα δεν τους έδωσε ραντεβού για το σημείο απ' όπου χώρισαν. Τους έδωσε ραντεβού για τον απέναντι τόπο. Και ταυτόχρονα τους καλεί να τον δουν τον ίδιο ως ερχόμενο. Όχι ως κατεχόμενο. Να δουν δηλαδή ότι καλούνται σε μια υπέροχη αβεβαιότητα: να προσπαθήσουν να συναντηθούν με

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 35 7/7/2020 11:54:30 πμ

τον άλλον, που βρίσκεται απέναντί τους. Το νόημα πλέον δεν βρίσκεται στον τόπο, αλλά στο ραντεβού.

Το πλοίο είναι η ασφάλεια – κάτι σαν νησί. Έξω απ' αυτό καραδοκεί το χάος, ο πνιγμός. Εδώ όμως και πάλι ο Χριστός έρχεται να μας ξαφνιάσει. Και πάλι έρχεται να μας δείξει ότι η τρικυμία είναι όντως απειλή, η λύση όμως δεν είναι το κλείσιμο στο αμπάρι. Όσο κι αν μας φαίνεται παράδοξο, ο Πέτρος συναντά τον Χριστό εγκαταλείποντας το πλοίο. Κι αν βυθίζεται, δεν βυθίζεται επειδή η θάλασσα είναι υγρή και δεν αντέχει το βάρος του ανθρώπου. Ο Πέτρος βυθίστηκε όταν έχασε την εμπιστοσύνη του σ' αυτόν τον απέναντι.

Πότε σταμάτησε η τρικυμία; Όταν ο Χριστός μπήκε μέσα στο καράβι. Όταν δηλαδή το καράβι έπαψε

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 36 7/7/2020 11:54:30 πμ

να είναι περίκλειστο και άνοιξε για να υποδεχτεί εκείνον τον απέναντι, ώστε οι μέσα στο καράβι να μπορέσουν να λάβουν από τον φιλοξενούμενό τους [...] μια νέα ζωή, χωρίς λήξη.

Παπαθανασίου, Θ. Ν. (2009[2]). Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται. **Αθήνα: Εν πλω, σ. 23-24.**

Εφεσ. 4, 2-7: «Να ζείτε με ταπείνωση, πραότητα και υπομονή· να ανέχεστε με αγάπη ο ένας τον άλλο και να προσπαθείτε να διατηρείτε, με την ειρήνη που σας συνδέει μεταξύ σας, την ενότητα που δίνει το Πνεύμα του Θεού. Ένα σώμα αποτελείτε όλοι κι ένα πνεύμα σάς ενώνει, όπως και μία είναι η ελπίδα σας

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 37 7/7/2020 11:54:30 πμ

για την οποία σας κάλεσε ο Θεός.

Ένας Κύριος υπάρχει, μία πίστη,
ένα βάπτισμα.
Ένας Θεός και Πατέρας όλων,
που κυριαρχεί σε όλους, ενεργεί
μέσα απ' όλους
και κατοικεί σε όλους σας.

Στον καθένα μας όμως έχει δοθεί κάποιο ιδιαίτερο χάρισμα, σύμφωνα με το μέτρο που δωρίζει ο Χριστός».

Ενότητα της πίστεως και ποικιλία των χαρισμάτων

«Οι αναγνώστες της επιστολής προτρέπονται να διατηρήσουν την ενότητα που δίνει το Πνεύμα του Θεού. Η ενότητα της Εκκλησίας είναι κατ' ουσίαν έργο του Αγίου Πνεύματος [...]. Η ενότητα του

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 38 7/7/2020 11:54:30 πμ

Πνεύματος, συνεχίζει ο Απόστολος, διατηρείται «με την ειρήνη που σας συνδέει μεταξύ σας». Στη συνέχεια του αναγνώσματος αναφέρει ο Παύλος τα στοιχεία εκείνα που συνιστούν και εκφράζουν την ενότητα της Εκκλησίας: «Ένα σώμα αποτελείτε όλοι κι ένα πνεύμα σάς ενώνει, όπως και μία είναι η ελπίδα σας για την οποία σας κάλεσε ο Θεός». Ο Θεός δεν εγκαταλείπει τους λυτρωμένους με τη Χάρη του ανθρώπους στην απομόνωση ή την ανωνυμία της μάζας, αλλά τους ενώνει σε μια αδελφική κοινότητα, σε ένα σώμα, μέσα στο οποίο ο καθένας αισθάνεται εξαρτημένος από τον Χριστό και ενωμένος με τα λοιπά μέλη. [...] Οι πιστοί συνδέονται με την κοινή ελπίδα της τελικής βασιλείας του Θεού. [...]

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 39 7/7/2020 11:54:30 πμ

Μετά τον τονισμό της ενότητας της Εκκλησίας προχωρεί ο Απόστολος στα χαρίσματα που έλαβε ο κάθε πιστός: «Στον καθένα μας όμως έχει δοθεί κάποιο ιδιαίτερο χάρισμα, σύμφωνα με το μέτρο που δωρίζει ο Χριστός». Πρέπει να σημειωθεί ότι η ποικιλία των χαρισμάτων και η διανομή αυτών σε διάφορο βαθμό στα μέλη της Εκκλησίας δεν έρχεται σε αντίθεση με την ενότητα, διότι όλα προέρχονται από το ένα Άγιο Πνεύμα. Η εξατομίκευση των πνευματικών χαρισμάτων δεν γίνεται σε βάρος της ενότητας αλλά μάλλον την διασφαλίζει, εφόσον το κάθε χάρισμα δίνεται όχι για την προβολή του ατόμου που το έχει αλλά για την οικοδομή του συνόλου των πιστών».

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 40 7/7/2020 11:54:30 πμ

Καραβιδόπουλος, Ι. (2015).
Ενότητα της πίστεως και ποικιλία των χαρισμάτων.

Α Κορ 12, 12-13: Ένα σώμα με πολλά μέλη

Ο Χριστός μοιάζει με το σώμα, που ενώ είναι ένα, έχει πολλά μέλη· και όλα τα μέλη του ενός σώματος, αν και είναι πολλά, αποτελούν ένα σώμα. Κι εμείς όλοι, είτε Ιουδαίοι είτε μη Ιουδαίοι, είτε δούλοι είτε ελεύθεροι, γίναμε με το βάπτισμα διά του ενός Πνεύματος ένα σώμα, και όλοι ποτιστήκαμε από ένα και το αυτό Πνεύμα.

«Η ποικιλία των ανθρώπων»

Στὴν ἁγία Τριάδα τὰ τρία πρόσωπα εἶναι ἕνας Θεός, χωρὶς ὅμως νὰ παύουν νὰ εἶναι τέλεια πρόσωπα.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 41 7/7/2020 11:54:30 πμ

Στὴν Ἐκκλησία ἕνα πλῆθος διαφορετικῶν ἀνθρώπων ἑνώνεται σ' ἕνα σῶμα, στὸ ὁποῖο ὅμως ὁ καθένας καὶ ἡ καθεμιὰ διατηρεῖ ἀτόφια τὴν προσωπικότητά του. [...]

Τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Πνεῦμα ἐλευθερίας. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὄχι μόνο μᾶς ἑνώνει, ἀλλ' ἐγγυᾶται καὶ τὴν ἄπειρη ποικιλία τῶν προσώπων μέσα στὴν Ἐκκλησία [...].

Ζωὴ στὴν Ἐκκλησία δὲν σημαίνει ἰσοπέδωση τῆς ποικιλίας τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἐπιβολὴ ἑνὸς ἄκαμπτου καὶ ὁμοιόμορφου προτύπου πάνω σ' ὅλους, ἀλλὰ τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο. Οἱ ἅγιοι ὄχι μόνο δὲν παρουσιάζουν κάποια ἀνιαρὴ μονοτονία, ἀλλ' ἔχουν ἀναπτύξει τὴν πιὸ ἔντονη καὶ διακεκριμένη προσωπικότητα. Πληκτικὸ εἶναι τὸ κακὸ κι ὄχι ἡ ἁγιότητα.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 42 7/7/2020 11:54:30 πμ

Ware, K., επίσκοπος Διοκλείας (2001). Η Ορθόδοξη Εκκλησία. **Αθήνα: Ακρίτας, σ. 380, 384-5.**

Σημειώνουμε...

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 43 7/7/2020 11:54:30 πμ

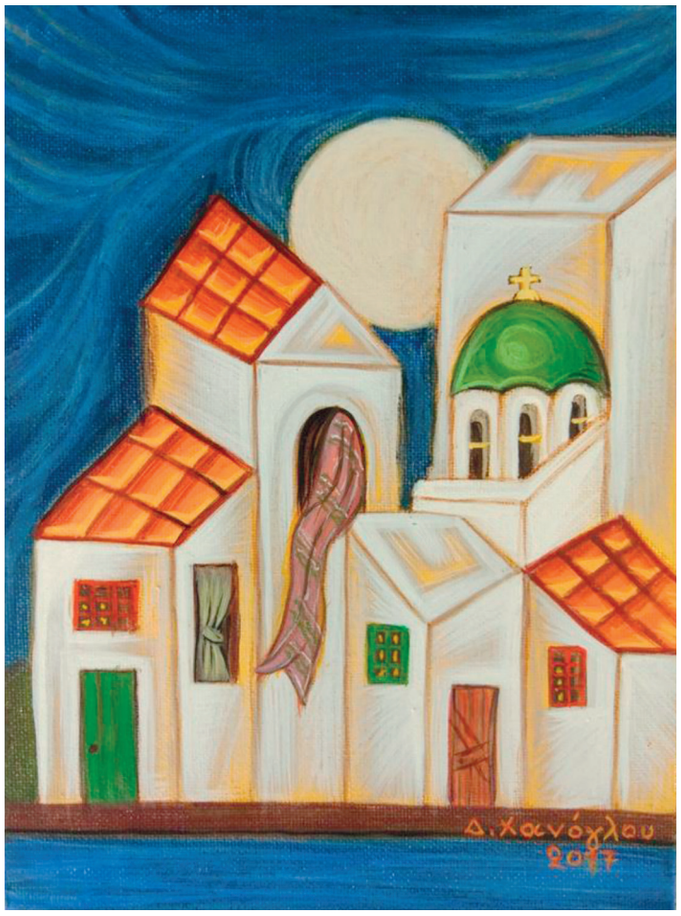

Θεματική Ενότητα 2

ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

2.1. «Εις Μίαν, Αγίαν, Καθολικήν και Αποστολικήν…»
2.2. Θεία Ευχαριστία: Η ταυτότητα της Εκκλησίας
2.3. Η ενότητα της εκκλησιαστικής κοινότητας

44 / 40

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 44 7/7/2020 11:54:30 πμ

2.4. Το περιεχόμενο της σωτηρίας στην Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 45 7/7/2020 11:54:30 πμ

Θ.Ε. 2. ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

2.1. «ΕΙΣ ΜΙΑΝ, ΑΓΙΑΝ, ΚΑΘΟΛΙΚΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ...»

Η Ορθόδοξη Εκκλησία και τα εκκλησιαστικά σύμβολα.

Αφού παρατηρήσουμε τις παρακάτω εικόνες με σύμβολα της Ορθόδοξης Εκκλησίας και αφού μελετήσουμε και σχετικά αγιογραφικά κείμενα που παρατίθενται αλλά και άλλα κείμενα, ας προσπαθήσουμε να αντιστοιχίσουμε τα κείμενα με τα σύμβολα απαντώντας στις παρακάτω ερωτήσεις:

α) Με ποιον τρόπο συνδέονται οι πληροφορίες που παρουσιάζονται με ό,τι ήδη γνωρίζεις;

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 46 7/7/2020 11:54:30 πμ

β) Ποιες από τις νέες ιδέες που απέκτησες επεκτείνουν τη σκέψη σου;

γ) Ποιες ερωτήσεις έχεις αυτή τη στιγμή;

1. Η Εκκλησία ως «ναυς», σχέδιο Ράλλη Κοψίδη (1957)

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 47 7/7/2020 11:54:30 πμ

2. Άμπελος, ψηφιδωτό (λεπτομέρεια) από τη Βασιλική του Αγ. Βιταλίου, Ραβέννα, (6ος αι.)

ЄΚΚΛΗCIΑ — ΕΚΚΛΗΣΙΑ

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 48 7/7/2020 11:54:30 πμ

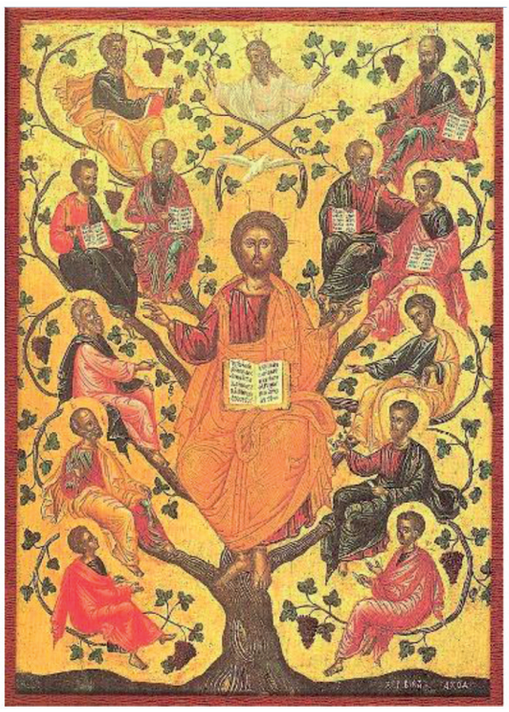

3. Η άμπελος

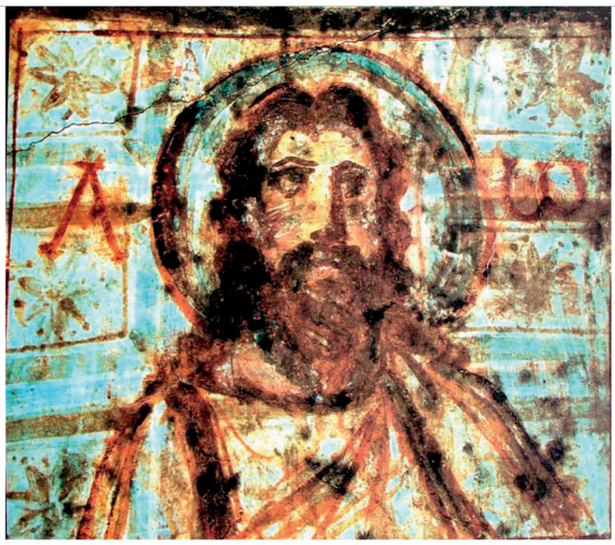

4. Το Άλφα και το Ωμέγα, Κατακόμβη της Δομιτίλλας, Ρώμη, 5ος αι.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 49 7/7/2020 11:54:30 πμ

α. εκκλησία: (ετυμολογία) αρχ. < ἔκκλητος < ἐκκαλῶ, «καλώ έξω, συγκαλώ» < ἐκ- + καλῶ. Η λ. αναφερόταν αρχικά στην Εκκλησία τού Δήμου, καθώς και στις συγκεντρώσεις των υπευθύνων μιας πόλης-κράτους, οι οποίες λειτουργούσαν ως νομοθετικά σώματα.

Περιλαμβάνει γενικά τη σύγκληση (επίσημη ή ανεπίσημη) προσώπων για προκαθορισμένο σκοπό. Θρησκευτική σημ. απέκτησε η λ. στη βιβλική γλώσσα. Στην Π.Δ. οι Εβδομήκοντα χρησιμοποίησαν τις λ. εκκλησία και συναγωγή αποδίδοντας την εβρ. λ. qahal «συγκέντρωση, συνάθροιση» σε σχέση με τη συγκέντρωση τού Ισραήλ για θρησκευτικούς ή πολεμικούς σκοπούς. Στην Κ.Δ. εκκλησία ονομάζεται το σύνολο των χριστιανών (γενικά ή τοπι-

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 50 7/7/2020 11:54:30 πμ

κά), καθώς και το σύνολο των πιστών που αναγνωρίζουν τον Χριστό ως κεφαλή τους (πβ. Κολ. 1,18: καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας)].

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002[2]). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. **Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.**

β. Η λέξη εκκλησία είναι σύνθετη και δηλώνει την «πρόσκληση» όλων των πιστών για συγκέντρωση στον ίδιο τόπο («εκ-καλώ» σημαίνει «προσκαλώ»).

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Γ΄ γυμνασίου, ΔΕ 2, σ. 12.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 51 7/7/2020 11:54:30 πμ

Από την Καινή Διαθήκη

α) Ιω 10, 11. 14-15: «Εγώ είμαι ο **καλός ποιμένας**· ο καλός ποιμένας θυσιάζει τη ζωή του για χάρη των προβάτων… Εγώ είμαι ο **καλός βοσκός**. Όπως ο Πατέρας αναγνωρίζει εμένα κι εγώ αυτόν, έτσι κι εγώ αναγνωρίζω τα δικά μου πρόβατα κι εκείνα αναγνωρίζουν εμένα· και θυσιάζω τη ζωή μου για χάρη των προβάτων».

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 52 7/7/2020 11:54:30 πμ

Χριστιανικά σύμβολα

5. Πάρκο κατακομβών της Δομιτίλλας, Ρώμη, (αντίγραφο).

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 53 7/7/2020 11:54:30 πμ

Από την Καινή Διαθήκη

β1) **Εβρ 6, 18β - 19: «…εμείς που καταφύγαμε σ' αυτόν (τον Θεό) οφείλουμε να μείνουμε σταθεροί σ' αυτά που ελπίζουμε. Αυτή μας η ελπίδα μάς ασφαλίζει και μας βεβαιώνει σαν ἀγκυρα».**

β2) **Η ἀγκυρα, σύμβολο της ελπίδας και της σωτηρίας.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 54 7/7/2020 11:54:30 πμ

Χριστιανικά σύμβολα

6. Λεπτομέρεια ψηφιδωτού (Μαυσωλείο της Γάλλας Πλακιδίας), Ραβέννα, α΄ μισό του 5ου αι.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 55 7/7/2020 11:54:30 πμ

Από την Καινή Διαθήκη	
γ1) «Η ψυχή που προσεύχεται», μορφή με ανοικτά τα χέρια σε στάση προσευχής. γ2) Το μονόγραμμα του Χριστού, σχηματισμένο από τα δύο πρώτα σύμφωνα (Χ και Ρ) του ονόματός Του. γ3) Το περιστέρι με κλαδί ελιάς στο ράμφος του, σύμβολο του πιστού μέσα στη χαρά του Παραδείσου.	

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 56 7/7/2020 11:54:30 πμ

Χριστιανικά σύμβολα

Η ΑΜΠΕΛΟΣ
Η ΑΛΗΘΙΝΗ
ΕΥΧΗ ΗΣΥΧΙΟΥ

7. Ψηφιδωτό δάπεδο. Πάφος, Ναός Χρυσοπολίτισσας, Ανα-παράσταση αμπέλου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 57 7/7/2020 11:54:30 πμ

Από την Καινή Διαθήκη	
δ) Το Ἄλφα και το Ωμέγα, σύμβολο του Χριστού, που είναι η αρχή και το τέλος των πάντων.	
ε) Ιω 15, 5: «Εγώ είμαι το κλήμα («ἄμπελος»), εσείς οι κληματόβεργες («τά κλήματα»). Εκείνος που μένει ενωμένος μαζί μου κι εγώ μαζί του, αυτός δίνει άφθονο καρπό, γιατί χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε».	

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 58 7/7/2020 11:54:30 πμ

Χριστιανικά σύμβολα

8.

ΙΧΘΥΣ

9. Εθνικό Ρωμαϊκό Μουσείο, Θέρμες Διοκλητιανού, Ρώμη

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 59 7/7/2020 11:54:30 πμ

Από την Καινή Διαθήκη

στ) Το ψάρι («ΙΧΘΥΣ», στα αρχαιοελληνικά), που λειτουργούσε σαν ακροστιχίδα της ομολογίας της πίστης: Ιησούς Χριστός, Θεού Υιός, Σωτήρ.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 60 7/7/2020 11:54:30 πμ

Χριστιανικά σύμβολα

10.

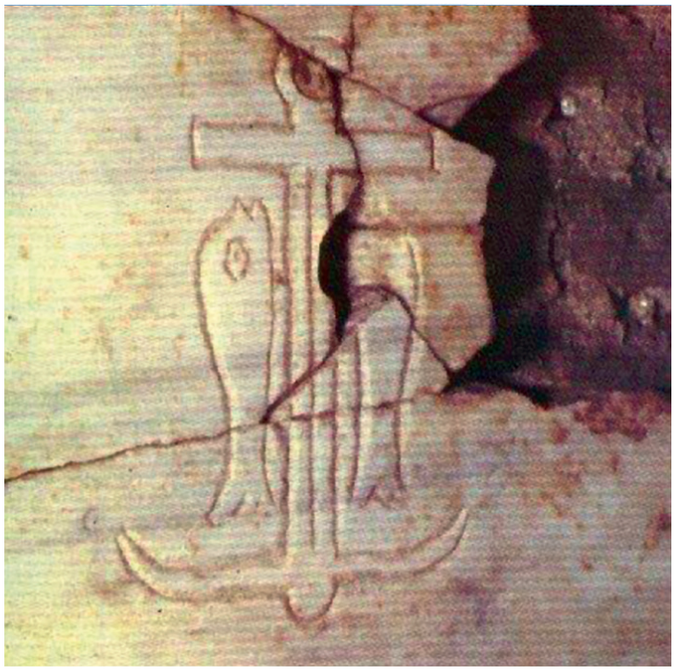

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 61 7/7/2020 11:54:30 πμ

Η βαθύτερη έννοια της εικόνας

Τα επιχειρήματα των εικονομάχων αντέκρουσαν οι ορθόδοξοι. Στην εικόνα του Χριστού, απαντούσαν, δε ζωγραφίζουμε ούτε τη θεία αλλά και ούτε την ανθρώπινη φύση. Αναπαριστάνουμε το σαρκωμένο Λόγο, και με τον τρόπο αυτό προσκυνούμε το πρόσωπό του, στο οποίο όμως οι δύο φύσεις είναι αχώριστα ενωμένες. Το δείχνουν και τα ονόματα που γράφονται στην εικόνα. Το «Ιησούς Χριστός» υποδηλώνει πως είναι άνθρωπος και το άλλο, «ὁ ὤν» (=αυτός που υπάρχει αιώνια) πως είναι Θεός, δηλαδή ο Ιησούς Χριστός είναι θεάνθρωπος. Το λέει καθαρά ο Αγιος Ιωάννης Δαμασκηνός που υπεράσπισε τις εικόνες: «Στα παλιά τα χρόνια ο Θεός, ο ασώματος και ασχημάτιστος,

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 62 7/7/2020 11:54:30 πμ

διόλου δεν εικονιζόταν. Τώρα όμως επειδή έγινε ορατός κατά τη σάρκα και επικοινώνησε με τους ανθρώπους, εικονίζω το βλεπόμενο (πρόσωπο) του Θεού». Τα ίδια λέει και ο άλλος υπέρμαχος των εικόνων Θεόδωρος ο Στουδίτης. Παρόμοια εξηγούνται και οι εικόνες της Θεοτόκου και των αγίων. Ο Κύριος σαρκώθηκε από την Παναγία, που είναι η Μητέρα του. Οι άγιοι είναι φίλοι του, που έχυσαν το αίμα τους γι' αυτόν και οι εικόνες τους ακτινοβολούν την εικόνα του Χριστού Οι εικόνες δεν είναι σαν τις φωτογραφίες. Δεν είναι η φυσική απεικόνιση των προσώπων που εικονίζονται. Γι' αυτό παρατηρούμε ότι για τον ίδιο άγιο ή για το Χριστό υπάρχουν διαφορετικές απεικονίσεις. Το ίδιο συμβαίνει και με τα κτίρια ή το τοπίο. Μπορεί

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 63 7/7/2020 11:54:30 πμ

να υπάρχουν μερικά χαρακτηριστικά στοιχεία, που δείχνουν για ποιο εικονιζόμενο πρόσωπο πρόκειται, για ποιο τόπο ή εποχή. Τα πρόσωπα φανερώνουν μια “μυστική” πραγματικότητα, τη δόξα του ουρανού. Γι’ αυτό η εικόνα μοιάζει με το πρωτότυπο, αλλά και διαφέρει από αυτό. Τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά είναι αλλοιωμένα, μεταμορφωμένα. Δεν ισχύουν πια οι γήινες και φυσικές αναλογίες, γιατί το εικονιζόμενο πρόσωπο μετέχει σε μια άλλη πραγματικότητα, στη θεία χάρη, στην ουράνια κατάσταση. Άλλωστε η θεία χάρη είναι εκείνη που κάνει τις εικόνες να θαυματουργούν.

Γι’ αυτό, όταν προσκυνούμε τις άγιες εικόνες, η τιμή δεν απευθύνεται στο υλικό από το οποίο είναι κατασκευασμένες, αλλά, όπως

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 64 7/7/2020 11:54:30 πμ

έγραψε ο Μ. Βασίλειος, «πρός τό πρωτότυπον διαβαίνει». Αυτήν την ιδέα πρόβαλε και ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός στην υπεράσπιση των αγίων εικόνων, αυτήν υιοθέτησε και η Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος. Αυτό το πρωτότυπο, δηλ. το εικονιζόμενο πρόσωπο, είναι υπαρκτό, σε αντίθεση με το είδωλο και το ξόανο, όπου το πρωτότυπο είναι φανταστικό και ανύπαρκτο. Όμως, σύμφωνα με την ορθόδοξη πίστη και η ύλη αγιάζεται και παίρνει την ενέργεια και τη χάρη του Θεού (όπως ο Σταυρός του Χριστού, το νερό του Αγιασμού κ.ά). Γι' αυτό και οι άγιες εικόνες είναι σεβαστές και τιμώνται από τους πιστούς, όπως λέει ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, ΔΕ 18.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 65 7/7/2020 11:54:30 πμ

Η Εκκλησία ως λατρευτική κοινότητα. Χαρακτηριστικά της πρώτης Εκκλησίας.

Ας διαβάσουμε ή ας ακούσουμε τον ειρμό: «Τὸ στερέωμα τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων, στερέωσον Κύριε τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν ἐκτήσω τῷ τιμίῳ σου αἵματι», ή τις φράσεις του Ευαγγελίου που ακολουθούν. Στη συνέχεια ας σημειώσουμε δύο λέξεις που συνδέονται με το νόημα του ειρμού/της φράσης.

Κατόπιν θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε το κείμενο του Κυπριανού Καρθαγένης (Ware, 2001) και να συζητήσουμε πάνω σε αυτό και τα ερωτήματα που σας δημιουργούνται σε σχέση με την Εκκλησία ως λατρευτική κοινότητα.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 66 7/7/2020 11:54:30 πμ

Θα επαναλάβουμε τη διαδικασία προσπαθώντας να εντοπίσουμε και να σημειώσουμε και άλλες λέξεις και τέλος να παρουσιάσουμε τα ευρήματά μας στην ολομέλεια της τάξης.

Ο/η καθένας/καθεμία μπορεί να κάνει μια πρώτη λίστα λέξεων, γράφοντας τις ιδέες του/της σε αυτοκόλλητα χαρτάκια, τα οποία στη συνέχεια θα τα αναρτήσουμε σε έναν πίνακα με παρατηρήσεις από ολόκληρη την τάξη. Μπορούμε να εργαστούμε και σε επίπεδο τάξης είτε χωρισμένοι σε μικρές ομάδες.

«Το στερέωμα **τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων, στερέωσον Κύριε τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν ἐκτήσω τῷ τιμίῳ σου αἵματι».**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 67 7/7/2020 11:54:30 πμ

[Απόδοση στη νεοελληνική: **Κύριε, Εσύ που στερεώνεις όσους Σε πιστεύουν, στερέωσε την Εκκλησία, την οποίαν έκανες δική Σου με το τίμιο αίμα Σου».]**

Μτ 18, 19-20: «[Πάλιν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.] οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν».

Μετάφραση: **«[Σας βεβαιώνω επίσης πως αν δύο από σας συμφωνήσουν στη γη για ένα πράγμα που θα ζητήσουν, ο ουράνιος Πατέρας μου θα τους το κάνει.] Γιατί όπου**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 68 7/7/2020 11:54:30 πμ

είναι συναγμένοι δύο ή τρεις στο όνομά μου, εκεί είμαι κι εγώ ανάμεσά τους».

Ερμηνεία: **[...] Ο Κύριος, ότε ηθέλησεν όπως παρακινήση ζωηρώς τους μαθητάς Αυτού εις Ομόνοιαν και Ειρήνην, είπε: «Πάλιν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν Οὐρανοῖς· οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν» (Ματθ . 18, 19-20) [...].**

«Ἐάν», λέγει, «δύο ὑμῶν συμφωνήσουσιν ἐπί τῆς γῆς»· (Ο Κύριος) έθεσε την ομόνοιαν πρώτην. Προέταξε τον σύνδεσμον ειρήνης. Εδίδαξεν ημάς όπως ομονοώμεν σταθερώς και εν πίστει.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 69 7/7/2020 11:54:30 πμ

Αλλ' ο Κύριος ομιλεί περί της Εκκλησίας Αυτού και προς εκείνους οι οποίοι ευρίσκονται εν τη Εκκλησία, λέγων, ότι, εάν ομονοούν, εάν, συμφώνως προς όσα Εκείνος παρήγγειλε και είπε, καίτοι όντες δύο ή τρεις μόνον, προσεύχωνται εν ομονοία, θα δύνανται, καίτοι δύο ή τρεις, όπως επιτυγχάνουν παρά της Μεγαλειότητος του Θεού, ό,τι ζητούν.

«Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐκεῖ», λέγει, «εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν», δηλ. μετά των απλών και ειρηνοποιών, μετ' εκείνων, οι οποίοι φοβούνται τον Θεόν και τηρούν τας εντολάς του Θεού.

Κυπριανού Καρθαγένης, De Catholicae Ecclesiae Unitate.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 70 7/7/2020 11:54:30 πμ

Μτ 28, 20: «Καί ἰδού ἐγώ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τάς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος».

Μετάφραση: **«Κι εγώ θα είμαι μαζί σας πάντα, ως τη συντέλεια του κόσμου».**

Ερμηνεία: **Η Εκκλησία και ο Ιδρυτής της είναι αδιάρρηκτα ενωμένοι… Η Εκκλησία είναι ο Χριστός «μεθ' ἡμῶν». Ο Χριστός δεν εγκατέλειψε την Εκκλησία όταν ανελήφθη στους ουρανούς: «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Μτ 28, 20)», επειδή «οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν» (Μτ 18, 20). [...]**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 71 7/7/2020 11:54:30 πμ

Η ενότητα μεταξύ του Χριστού και της Εκκλησίας Του πραγματώνεται, πάνω απ' όλα, μέσω των μυστηρίων [...].

Ware, Κάλλιστος, επίσκοπος Διοκλείας (2001[3]). Η Ορθόδοξη Εκκλησία. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 382.

Από τις Πράξεις των Αποστόλων

α) Η ζωή μέσα στην πρώτη κοινότητα (Πράξ 2, 42-47)

Όλοι αυτοί ήταν αφοσιωμένοι στη διδασκαλία των αποστόλων και στη μεταξύ τους κοινωνία, στην τέλεση της θείας Ευχαριστίας και στις προσευχές. Ένα δέος τούς κατείχε όλους όσοι έβλεπαν πολλά εκπληκτικά θαύματα να γίνονται μέσω των αποστόλων. Όλοι οι πιστοί

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 72 7/7/2020 11:54:30 πμ

ζούσαν σε έναν τόπο και είχαν τα πάντα κοινά· πουλούσαν ακόμα και τα κτήματα και τα υπάρχοντά τους και μοίραζαν τα χρήματα σε όλους, ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. Κάθε μέρα συγκεντρώνονταν με ομοψυχία στο ναό, τελούσαν τη θεία Ευχαριστία σε σπίτια, τρώγοντας την τροφή τους γεμάτοι χαρά και με απλότητα στην καρδιά. Δοξολογούσαν τον Θεό, κι όλος ο λαός τούς εκτιμούσε. Και ο Κύριος πρόσθετε κάθε μέρα στην εκκλησία αυτούς που σώζονταν.

β) Η κοινοκτημοσύνη των πρώτων χριστιανών (Πράξ 4, 32-37)

Όλοι όσοι πίστεψαν είχαν μία καρδιά και μία ψυχή. Κανείς δεν θεωρούσε ότι κάτι από τα υπάρχοντά

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 73 7/7/2020 11:54:31 πμ

του ήταν δικό του, αλλά όλα τα είχαν κοινά. Οι απόστολοι κήρυτταν και βεβαίωναν με μεγάλη πειστικότητα ότι ο Κύριος Ιησούς αναστήθηκε. Κι ο Θεός έδινε σε όλους πλούσια τη χάρη του. Δεν υπήρχε κανείς ανάμεσά τους που να στερείται τα απαραίτητα. Γιατί όσοι είχαν χωράφια ή σπίτια τα πουλούσαν, κι έφερναν το αντίτιμο αυτών που πουλούσαν, και το έθεταν στη διάθεση των αποστόλων. Απ' αυτό δινόταν στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του. Έτσι έκανε κι ο Ιωσής, ένας λευίτης από την Κύπρο, που οι απόστολοι τον ονόμασαν Βαρνάβα, όνομα που μεταφράζεται «ο άνθρωπος της παρηγοριάς». Αυτός είχε ένα χωράφι, το πούλησε κι έφερε τα χρήματα και τα έθεσε στη διάθεση των αποστόλων.

74 / 45 - 46

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 74 7/7/2020 11:54:31 πμ

Από την Επιστολή προς Διόγνητον (απόσπασμα, §5, 1-6, 8)

«Διότι οι χριστιανοί ούτε ως προς τον τόπο ούτε ως προς την ομιλία ούτε ως προς τα υπόλοιπα ήθη διακρίνονται από τους υπόλοιπους ανθρώπους. Διότι δεν κατοικούν ούτε σε ιδιαίτερες πόλεις ούτε κάποια διαφορετική γλώσσα χρησιμοποιούν. [...] Παρουσιάζουν θαυμαστή και πραγματικά παράξενη την κατάσταση του τρόπου ζωής τους. Κατοικούν τις ιδιαίτερες πατρίδες τους, αλλά σαν πάροικοι. Συμμετέχουν στα πάντα ως πολίτες και όλα τα υπομένουν ως ξένοι. Κάθε ξένη πατρίδα είναι πατρίδα τους και κάθε πατρίδα είναι ξένη... Ζουν στη γη αλλά πολιτεύονται στον ουρανό. Υπακούουν στους καθορισμένους

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 75 7/7/2020 11:54:31 πμ

νόμους και με τη ζωή τους υπερβαίνουν τους νόμους. Τους αγαπούν όλους και διώκονται από όλους. Αγνοούνται και κατακρίνονται. Θανατώνονται και παίρνουν ζωή. Βλασφημούνται και δικαιώνονται. Δέχονται λοιδορίες και ευλογούν (λέγουν καλά λόγια). Υβρίζονται και τιμούν. Όταν κάνουν το καλό, τιμωρούνται ως κακοί, όταν τιμωρούνται χαίρονται σαν να παίρνουν ζωή [...]. Με λίγα λόγια ό,τι είναι για το σώμα η ψυχή, αυτό είναι στον κόσμο οι χριστιανοί [...]. Οι χριστιανοί κατοικούν στον κόσμο, αλλά δεν προέρχονται απ' τον κόσμο (δεν έχουν το πνεύμα του κόσμου)».

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 76 7/7/2020 11:54:31 πμ

Ιουστίνος φιλόσοφος και μάρτυρας

[...] Κατά τη λεγόμενη ημέρα του ήλιου, δηλαδή την Κυριακή, γίνεται συγκέντρωση όλων των χριστιανών που κατοικούν στις πόλεις ή στο ύπαιθρο και διαβάζονται τα Απομνημονεύματα των Αποστόλων ή τα συγγράμματα των προφητών, όσο χρόνο είναι δυνατό.

Κατόπιν, αφού σταματήσει αυτός που διαβάζει, ο προϊστάμενος λειτουργός με ομιλία νουθετεί και προσκαλεί τούς χριστιανούς να μιμηθούν τα καλά αυτά έργα. Έπειτα σηκωνόμαστε όλοι μαζί και προσευχόμαστε· και, όπως είπαμε προηγουμένως, όταν σταματήσουμε την προσευχή, προσφέρεται «άρτος» και «οίνος» και «ύδωρ» και ο προϊστάμενος λειτουργός, με όση

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 77 7/7/2020 11:54:31 πμ

δύναμη έχει, απευθύνει επίσης ευχές και ευχαριστίες στο Θεό και ο λαός, επιδοκιμάζοντας, λέγει Αμήν. Και η μετάδοση και η μετάληψη των δώρων της θείας Ευχαριστίας γίνεται χωριστά για τον καθένα· σ' εκείνους που δεν ήσαν παρόντες, στέλνεται με τους διακόνους. Και από αυτούς που είναι εύποροι και επιθυμούν, καθένας δίνει ό,τι θέλει, ανάλογα με την προαίρεσή του. Το ποσό που συγκεντρώνεται δίνεται στον προϊστάμενο λειτουργό, και αυτός βοηθάει τα ορφανά και τις χήρες, και παρέχει προστασία σε όσους απουσιάζουν –επειδή είναι άρρωστοι ή για άλλη αιτία– και στους φυλακισμένους, και στους ξένους, που μένουν προσωρινά εκεί, και σε όλους ανεξαιρέτως που έχουν ανάγκη. Την κοινή,

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 78 7/7/2020 11:54:31 πμ

λοιπόν, συγκέντρωση αυτή κάνουμε την ημέρα του ήλιου, επειδή είναι η πρώτη ημέρα κατά την οποία ο Θεός, αφού μετέβαλε το σκοτάδι και την ύλη, δημιούργησε τον κόσμο, και επειδή ο Ιησούς Χριστός ο Σωτήρας μας την ίδια μέρα αναστήθηκε «εκ νεκρών».

Ιουστίνου φιλοσόφου και μάρτυρος, Α' Απολογία «υπέρ των Χριστιανών προς Αντωνίνον τον Ευσεβή» **(ΒΕΠΕΣ 3, 198).**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 79 7/7/2020 11:54:31 πμ

Η Εκκλησία στο Σύμβολο της Πίστης.

Με τη βοήθεια βιβλικών χωρίων (π.χ. Κολ 1,18, Εφ 5,25-27, Μκ 16, 15, Εβρ 3,1, Εφ 2,20 κ.α.), θεολογικών κειμένων και της εικόνας της Πεντηκοστής, ας προσπαθήσουμε να κατασκευάσουμε έναν χάρτη εννοιών για τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στην Εκκλησία μέσα στο Σύμβολο της Πίστεως («Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική») εξηγώντας σύντομα κάτω από κάθε όρο τη σημασία του. Θα προσπαθήσουμε οι έννοιες να συνδέονται μεταξύ τους και να καταγράφονται οι λέξεις-φράσεις, που επισημαίνουν τις σχέσεις που τις διέπουν.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 80 7/7/2020 11:54:31 πμ

Εναλλακτικά:

Ας παρατηρήσουμε τη βυζαντινή εικόνα της Πεντηκοστής και το άρθρο 9 του Συμβόλου της Πίστεως. Ας προσπαθήσουμε να συνδυάσουμε εικόνα και κείμενο, και να δώσουμε μια αιτιολογημένη ερμηνεία και των δύο. Προσπαθήστε καθώς μελετάτε να απαντήσετε στις ερωτήσεις: 1. Τι συμβαίνει; 2. Τι βλέπεις που σε κάνει να το λες αυτό;

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 81 7/7/2020 11:54:31 πμ

1. Το 9ο άρθρο του «Συμβόλου της Πίστεως» («Πιστεύω»):

Πιστεύω [...]
9. Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

Πιστεύω [...]
στην Εκκλησία που είναι μία, αγία, καθολική
και αποστολική.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Γ΄ Γυμνασίου, ΔΕ 14, σ. 56.

2. Σχετικές αναφορές στην Καινή Διαθήκη

– **«μίαν»: όπως ο ιδρυτής της Χριστός, που είναι ένας.**
  - ♦ **Κολ 1,18: «Αυτός [ο Υιός του Θεού] η κεφαλή του σώματος που είναι η εκκλησία [...]».**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 82 7/7/2020 11:54:31 πμ

- ♦ **Ιω 10,16: «[...] Θα γνωρίσουν τη φωνή μου και θα γίνουν ένα ποίμνιο με έναν ποιμένα».**

– **«αγίαν»:**
  - ♦ **Εφ 5,25-27: «[...] όπως ο Χριστός αγάπησε την εκκλησία και πρόσφερε τη ζωή του γι' αυτήν. Ήθελε έτσι να την εξαγιάσει, αφού την καθάρισε με το λουτρό του βαπτίσματος και με το λόγο, ώστε η εκκλησία να του ανήκει ως νύφη με όλη της τη λαμπρότητα, την καθαρότητα και αγιότητα, χωρίς ψεγάδι ή ελάττωμα ή κάτι παρόμοιο».**
  - ♦ **Α΄ Κορ 1,2: «Προς τους πιστούς της εκκλησίας του Θεού στην Κόρινθο, που ο Ιησούς Χριστός τούς ξεχώρισε και**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 83 7/7/2020 11:54:31 πμ

τους κάλεσε να γίνουν ἁγιοι [...]».

– **«καθολικήν»:**
  - **Εφ 2,17-18: «Έτσι, ο Χριστός ήρθε κι έφερε το χαρμόσυνο μήνυμα της ειρήνης σ' εσάς τους εθνικούς, που ήσασταν μακριά από το Θεό, και σ' εσάς τους Ιουδαίους, που ήσασταν κοντά του. Πραγματικά, διά του Χριστού μπορούμε μ' ένα πνεύμα και οι δύο, εθνικοί και Ιουδαίοι, να πλησιάσουμε τον Πατέρα», και**
  - **Ιω 10,16: «Έχω κι άλλα πρόβατα, που δεν ανήκουν σ' αυτή τη μάντρα· πρέπει κι εκείνα να τα οδηγήσω».**
  - **Μκ 16, 15: ««Πορευθείτε σ'**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 84 7/7/2020 11:54:31 πμ

ολόκληρο τον κόσμο και διακηρύξτε το χαρμόσυνο μήνυμα σ' **όλη** την κτίση».

– «**αποστολικήν**»:
  - Εβρ 3,1: «Λοιπόν, αδερφοί μου, [...], κατανοήστε καλά ποιος ήταν ο Ιησούς, ο απεσταλμένος του Θεού και αρχιερέας της πίστεως που ομολογούμε» («κατανοήσατε τὸν **ἀπόστολον** καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν») , και
  - Πράξ 2,42: «Όλοι αυτοί ήταν αφοσιωμένοι στη διδασκαλία των **αποστόλων** και στη μεταξύ τους κοινωνία, στην τέλεση της θείας Ευχαριστίας και στις προσευχές».

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 85 7/7/2020 11:54:31 πμ

♦ **Εφ 2,20: «Προστεθήκατε κι εσείς στο οικοδόμημα που έχει θεμέλιο τους αποστόλους και τους προφήτες, κι ακρογωνιαίο λίθο αυτόν τον ίδιο τον Χριστό».**

Η Β΄ Οικουμενική Σύνοδος, Μεγίστη Λαύρα, Άγιο Όρος

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 86 7/7/2020 11:54:31 πμ

3. Η καθολικότητα της Εκκλησίας (Κύριλλος Ιεροσολύμων)

Πεντηκοστή, ψηφιδωτό από το Καθολικό της Ι. Μ. Οσίου Λουκά Βοιωτίας (11ος αι.)

Ονομάζεται λοιπόν η Εκκλησία καθολική, γιατί απλώνεται σε όλη την Οικουμένη, από τη μια ως την άλλη άκρη της γης· λέγεται καθολική, γιατί διδάσκει και ορθόδοξα και ασταμάτητα όλα τα δόγματα που

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 87 7/7/2020 11:54:31 πμ

πρέπει να γνωρίσουν οι άνθρωποι, για τα ορατά και τα αόρατα πράγματα, για τα επουράνια και τα επίγεια· (λέγεται καθολική), επειδή επιδιώκει να οδηγήσει στην ευσέβεια ολόκληρο το γένος των ανθρώπων, δηλαδή και τους άρχοντες και τους αρχόμενους, και τους μορφωμένους και τους απλοϊκούς· επίσης (λέγεται καθολική), γιατί γιατρεύει πέρα για πέρα και θεραπεύει όλα τα είδη των αμαρτιών που γίνονται με την ψυχή και το σώμα, καθώς και γιατί μέσα σ' αυτή αποκτάει κανείς κάθε είδος της λεγόμενης αρετής, που φαίνεται και στα έργα και στα λόγια και στα διάφορα πνευματικά χαρίσματα. Εκκλησία ακόμη ονομάζεται σύμφωνα με την κύρια σημασία της λέξεως «εκκλησία», γιατί καλεί όλους και τους μαζεύει.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 88 7/7/2020 11:54:31 πμ

Περικοπή από τη 18η Κατήχηση του Κυρίλλου Ιεροσολύμων

4. Η αγιαστική και ανακαινιστική δύναμη της Εκκλησίας (Ιωάννης Χρυσόστομος)

Γιατί, ποιο λιμάνι μπορεί να συγκριθεί με την Εκκλησία; Ποιος παράδεισος μοιάζει προς τη δική σας σύναξη; Εδώ δεν υπάρχει φίδι που σχεδιάζει το κακό, αλλά ο Χριστός που οδηγεί στη μυστηριακή ζωή· δεν υπάρχει η Εύα που σε ρίχνει κάτω με τρικλοποδιά, αλλά η Εκκλησία που ανορθώνει· δεν υπάρχουν εδώ φύλλα δέντρων, αλλά ο καρπός του αγίου Πνεύματος, δεν υπάρχει εδώ φράχτης με αγκάθια, αλλά αμπέλι θαλερό. Αν βρω ένα αγκάθι, το μετατρέπω σε ελιά· γιατί

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 89 7/7/2020 11:54:31 πμ

όσα υπάρχουν εδώ δεν εμποδίζονται από τις φυσικές δυσκολίες αλλά έχουν τιμηθεί με την ελευθερία της θελήσεως· αν βρω ένα λύκο, τον μεταβάλλω σε πρόβατο, χωρίς να του αλλάξω τη φύση, αλλά μετατρέποντας τη θέληση. Γι' αυτό δε θα έκανε κανείς λάθος, αν έλεγε ότι η Εκκλησία έχει μεγαλύτερη άξια από την κιβωτό. Γιατί η κιβωτός έπαιρνε τα ζώα και τα διατηρούσε, ενώ η Εκκλησία παίρνει τα ζώα και τα μεταβάλλει. Ας χρησιμοποιήσω παραδείγματα. Εκεί, στην κιβωτό, μπήκε γεράκι και βγήκε γεράκι· μπαίνει λύκος και βγαίνει λύκος. Εδώ (στην Εκκλησία) μπήκε κάποιος γεράκι και βγαίνει περιστέρι· μπαίνει λύκος και βγαίνει πρόβατο· μπαίνει φίδι και βγαίνει αρνί, επειδή δεν αλλάζει η φύση, αλλά διώχνεται

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 90 7/7/2020 11:54:31 πμ

η κακία.

Ιωάννης Χρυσόστομος. Η' Ομιλία περί μετανοίας.

5. Η εικόνα της Πεντηκοστής

Θεοφάνης ο Κρης (1546). Κυριακή της Πεντηκοστής.
Ι. Μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 91 7/7/2020 11:54:31 πμ

Ερμηνευτικό σχόλιο στην εικόνα της Πεντηκοστής

Οι απόστολοι είναι καθισμένοι ημικυκλικά στο φωτεινό υπερώο και χωρισμένοι σε δύο ομάδες, η μια απέναντι από την άλλη. Πάνω από τους αποστόλους φαίνεται ο ουρανός, από τον οποίο εκπέμπονται δώδεκα φωτεινές ακτίνες, που κατεβαίνουν προς τους αποστόλους. Πάνω από το κεφάλι κάθε αποστόλου είναι γλῶσσα ὡσεί πυρός (Πράξ 2,4), που φανερώνει τον αγιοπνευματικό φωτισμό τους. Η σύνθεση της εικόνας ανοίγεται προς τα πάνω, σαν να ελκύεται από τον Θεό-Πατέρα, από τον οποίο εκπορεύονται οι πύρινες γλώσσες. Κάτω διακρίνεται ένας γέροντας, που αποτελεί προσωποποίηση του κόσμου. Η εικόνα δείχνει την ενότητα

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 92 7/7/2020 11:54:31 πμ

των αποστόλων μέσα στην άκτιστη χάρη του Θεού, που αποκαθιστά τη διάσπαση των ανθρώπων που συνέβη στη Βαβέλ (Γεν. κεφ. 2).

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, ΔΕ 14, σ. 79-80.

6. Η αποστολικότητα της Εκκλησίας

[...] Ως αφετηρία ας πάρουμε ένα βασικό εκκλησιαστικό δεδομένο [...]: τον προσδιορισμό της Εκκλησίας ως «αποστολικής» στο Σύμβολο της Πίστεως: «Πιστεύω... εις μίαν αγίαν καθολικήν και αποστολικήν εκκλησίαν».

Η ερμηνεία που συνήθως δίνεται, είναι ότι η Εκκλησία είναι αποστολική, διότι οικοδομείται έχοντας θεμέλιο τους δώδεκα αποστόλους. Διδασκαλία της, δηλαδή, είναι η

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 93 7/7/2020 11:54:31 πμ

διδασκαλία που αυτοί παρέλαβαν από τον Χριστό, κήρυγμά της είναι το κήρυγμά τους και ποιμένες της οι διάδοχοί τους. Συνήθως εδώ [...] τίθεται τελεία. Υπάρχει όμως κίνδυνος να παραθεωρηθεί το εξής απλούστατο: Η βάση όλων αυτών δεν είναι πρωτογενώς οι απόστολοι, αλλά η αποστολικότητα, η οποία είναι κάτι συμφυές με καθαυτή την πρωτοβουλία και το έργο του Θεού στην ιστορία. Ο Θεός απέστειλε τον Χριστό στον κόσμο, ο δε Χριστός με τη σειρά του, ως ο κατ' εξοχήν σταλμένος –ήτοι ο κατ' εξοχήν απόστολος – αποστέλλει στον κόσμο τους μαθητές του. Στον μεν Πατέρα του ανέφερε: «όπως εσύ έστειλες εμένα στον κόσμο, έτσι κι εγώ έστειλα αυτούς στον κόσμο» (Ιω 17, 18), στους δε μαθητές

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 94 7/7/2020 11:54:31 πμ

του ανακοίνωσε: «όπως ο Πατέρας έστειλε εμένα, έτσι στέλνω κι εγώ εσάς» (Ιω 20,21). Και όλα αυτά, με την πνοή του Πνεύματος, που φέρνει σε κοινωνία τις δύο διαφορετικότητες, το θείο και το ανθρώπινο, και εγκαινιάζει μέσα στην ιστορία το αληθινά καινούργιο. [...]

Κατά συνέπεια, η Εκκλησία είναι αποστολική, εάν και εφ' όσον είναι αποστελλόμενη από τον Θεό και αποστέλλουσα αποστόλους της «σ' όλη την κτίση» (Μκ 16, 15). Και στο ζήτημα αυτό εκδηλώνεται αδιάκοπα η δράση των προσώπων της αγίας Τριάδας.

Παπαθανασίου, Θ. (^{2}**2009).** Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται, **Αθήνα: Εν πλω, σ. 28-30.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 95 7/7/2020 11:54:31 πμ

Το κοινωνικό έργο της Εκκλησίας.

Δουλεύοντας σε ομάδες ας προσπαθήσουμε μέσα από μια ιστοεξερεύνηση και αξιοποιώντας και τα παρακάτω κείμενα να εντοπίσουμε πληροφορίες και να αναπτύξουμε το θέμα: «Το κοινωνικό έργο της Εκκλησίας σήμερα» **ή «Αποστολή» – Βοήθησε κι εσύ να αλλάξει η ζωή μας (Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών) και κατόπιν να παρουσιάσουμε στην ολομέλεια της τάξης.**

Η επιτυχημένη «Αποστολή» της Αρχιεπισκοπής

Ο Φιλανθρωπικός Οργανισμός της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών «Αποστολή» το 2012 στάθηκε στο

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 96 7/7/2020 11:54:31 πμ

πλευρό 1.945.010 συνανθρώπων μας που ζήτησαν τη βοήθεια του. Με το Πρόγραμμα «Εκκλησία στους δρόμους» 72 Ενορίες της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών αποτελούν κέντρα διανομής φαγητού. Κάθε ημέρα μοιράζονται 10.000 μερίδες φαγητού ημερησίως, σε 5.000 άτομα. Μέσα στο 2012, η «Αποστολή» μοίρασε συνολικά 3.600.000 μερίδες φαγητού.

Επιπλέον, με το πρόγραμμα «Εκκλησία στο Σπίτι«στηρίζει ελληνικές

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 97 7/7/2020 11:54:31 πμ

οικογένειες που ζουν στα όρια της φτώχειας με την αποστολή 3.075 δεμάτων τροφίμων μηνιαίως σε 97 ενορίες της Ι.Α.Α.

Πραγματοποίησε 51 αποστολές σε Ιερές Μητροπόλεις. Με το πρόγραμμα «Αποστολή για τους Πολύτεκνους» ενισχύει ελληνικές πολύτεκνες οικογένειες με την αποστολή 1.038 δεμάτων αγάπης κάθε μήνα. Λειτουργεί 5 Κοινωνικά Παντοπωλεία στον Ταύρο, στην Καλλιθέα, στην Δάφνη, στου Ζωγράφου, όπου επωφελούνται 700 οικογένειες (1.900 άτομα) μηνιαίως.

Επίσης, άνοιξε το έκτο Κοινωνικό Παντοπωλείο στην Καλλιθέα για ανασφάλιστους εμπόρους και ενισχύει παράλληλα το Κοινωνικό Παντοπωλείο της Ιεράς Μητροπόλεως

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 98 7/7/2020 11:54:31 πμ

Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου στην Ορεστιάδα. Εφαρμόζει πρόγραμμα Κινητής Μονάδας Υγείας σε ενορίες της Ι.Α.Α. για εξέταση ενοριτών και αναξιοπαθούντων. Δημιούργησε το Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής με τον ΙΣΑ με 256 εθελοντές ιατρούς 23 ειδικοτήτων στο Κεντρικό, 6 παραρτήματα στην Αττική και 2 στο Καστελόριζο και στον Κυπρίνο Ορεστιάδος. Μέχρι στιγμής, έχουν πραγματοποιηθεί 16.800 επισκέψεις από ανασφάλιστους ασθενείς και έχουν εμβολιαστεί 2.800 ανασφάλιστα παιδιά.

Επίσης, έχει γίνει συλλογή σε 30 Δήμους της Αττικής και 10 ενορίες της Ι.Α.Α. 300.000 φαρμάκων σε συνεργασία με τον ΣΚΑΙ και τον Ιατρικό Σύλλογο Αθηνών.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 99 7/7/2020 11:54:31 πμ

Έχουν στηριχθεί 21 ακριτικές περιοχές της νησιωτικής και ηπειρωτικής Ελλάδας με φαρμακευτικό και υγειονομικό υλικό, καθώς και 383 επωφελούμενοι από την Μονάδα Αντιμετώπισης Ασθενών Alzheimer και Συναφών Παθήσεων της Αποστολής στο Χαλάνδρι.

Η Αποστολή διαθέτει 2 Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης για άτομα με σύνδρομο Down ή νοητική υστέρηση, ξενώνα για ψυχικά ασθενείς, Κέντρα Ημέρας Υγείας και Κινητές Μονάδες Ψυχικής Υγείας στην ελληνική επικράτεια για 19.044 επωφελούμενους, ενώ λειτουργεί και ξενώνας ασυνόδευτων ανήλικων μεταναστών.

Η Αποστολή άνοιξε τις πόρτες του Βρεφονηπιακού της Σταθμού στο Δήλεσι με 27 νήπια. Στην Απο-

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 100 7/7/2020 11:54:31 πμ

στολή γίνονται μαθήματα Ελληνικής Γλώσσας σε μετανάστες, ενώ μοιράζει υποτροφίες για προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές σε συνεργασία με το Athens Information Technology (AIT).

Επιπλέον, με το πρόγραμμα «Έχω Αποστολή», έχουν στηριχθεί και ενισχυθεί σχολικές βιβλιοθήκες της ακριτικής Ελλάδας με 33.000 βιβλία και γραφική ύλη για χιλιάδες Ελληνόπουλα.

Η Αποστολή, μετά από δυόμισι χρόνια ζωής εξακολουθεί να δημιουργεί ένα κόσμο κοινωνικής συνοχής πρόνοιας και υγείας.

Από τον δικτυακό τόπο της «Αποστολής», 10/02/2013

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 101 7/7/2020 11:54:31 πμ

Οι εκδηλώσεις της αγάπης των χριστιανών της Αλεξάνδρειας σε περίοδο επιδημίας πανώλης (γύρω στα 250μ.Χ.) (Διονύσιος Αλεξανδρείας)

«Τώρα πραγματικά όλα θρηνούν και όλοι πενθούν, και ολόγυρα στην πόλη ακούγονται γοερά κλάματα εξαιτίας του πλήθους εκείνων που έχουν πεθάνει και πεθαίνουν κάθε μέρα. Γιατί όπως έχει γραφτεί για τα πρωτότοκα των Αιγυπτίων, έτσι και τώρα «έγινε κραυγή μεγάλη· αφού δεν υπάρχει σπίτι, μέσα στο οποίο να μην υπάρχει κάποιος πεθαμένος[...]».

Οι περισσότεροι λοιπόν από τους αδελφούς μας από πολύ μεγάλη και αδερφική αγάπη, αφοσιωμένοι ο ένας στον άλλο και χωρίς να υπολογίζουν τις συνέπειες για

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 102 7/7/2020 11:54:31 πμ

τον εαυτό τους, έκαναν επισκέψεις στους άρρωστους, τους προσέφεραν τις υπηρεσίες τους, τους περιποιούνταν «εν Χριστώ» και πέθαιναν πολύ ευχαρίστως μαζί τους, αφού προηγουμένως πάθαιναν μόλυνση από την επαφή τους με τους άλλους, κολλούσαν την αρρώστια από τους πλησίον και, με τη θέλησή τους, δοκίμαζαν τους πόνους. Και πολλοί, αφού περιποιήθηκαν τους άλλους στην αρρώστια τους και τους έδωσαν δύναμη, οι ίδιοι πέθαιναν, μεταφέροντας κατά κάποιο τρόπο το θάνατο εκείνων στους εαυτούς τους. Οι άριστοι λοιπόν από τους αδελφούς μας και μερικοί πρεσβύτεροι και διάκονοι και λαϊκοί με αυτό τον τρόπο έφυγαν από τη ζωή, επαινούμενοι πολύ, έτσι

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 103 7/7/2020 11:54:31 πμ

ώστε και αυτό το είδος του θανά-
του, που ήταν αποτέλεσμα μεγάλης
ευσέβειας και δυνατής πίστεως, να
μη φαίνεται καθόλου ότι είναι κατώ-
τερο από το μαρτύριο. Και αφού με
απλωμένα χέρια σήκωναν τα σώ-
ματα των άγιων στην αγκαλιά τους
και τους έκλειναν τα μάτια και τα
στόματα και τούς μετέφεραν πάνω
στους ώμους, και τούς σαβάνωναν
και τους έλουζαν και τους στόλι-
ζαν με τη νεκρική στολή, μετά από
λίγο χρόνο, το ίδιο γινόταν και σ'
αυτούς, γιατί, πάντοτε εκείνοι που
απέμεναν στη ζωή, ακολουθούσαν
στο θάνατο αυτούς που πέθαναν
προηγουμένως. Οι ειδωλολάτρες
όμως έκαναν τελείως τα αντίθετα·
έδιωχναν ακόμη και εκείνους που
μόλις άρχιζαν να αρρωσταίνουν,
και απέφευγαν τους αγαπημένους

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 104 7/7/2020 11:54:31 πμ

τους και τους πετούσαν στους δρόμους μισοπεθαμένους, και τους νεκρούς τούς έριχναν άταφους στα σκουπίδια, στην προσπάθειά τους να μην τους πλησιάσει ο θάνατος, πράγμα που δεν ήταν εύκολο να αποφύγουν, παρ' όλο ότι μηχανεύονταν πολλά».

Διονυσίου Αλεξανδρείας, Εορταστική επιστολή προς τους αδελφούς της Αλεξανδρείας.

Το έργο της Εκκλησίας της Αλβανίας

[...] Για να στηρίξουμε την οικονομία της Εκκλησίας της Αλβανίας, σκεφτήκαμε ότι μια λύση θα ήταν ένα υδροηλεκτρικό έργο, το οποίο έχει τα εξής πλεονεκτήματα. Είναι μια επένδυση με απόλυτο σεβασμό

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 105 7/7/2020 11:54:31 πμ

στο περιβάλλον [...] που χρησιμοποιεί ανανεώσιμες πηγές, [...] που έχει έναν κοινωνικό χαρακτήρα, είναι μια ευλογία από τον Θεό συνεχής. [...] Είναι μια επένδυση που φέρνει έσοδα. Αλλά αυτά τα έσοδα δεν τα σκεφτόμαστε μόνο για μισθούς ή άλλα πράγματα της εκκλησίας. Το 40% θα βοηθά αυτή την κατάσταση. Το άλλο 40% πηγαίνει στην Παιδεία. Τα υπόλοιπα πηγαίνουν σε άλλες ανάγκες. Και ένα 5-10% πηγαίνουν σε Εκκλησίες πιο φτωχές από εμάς.

Στην Εκκλησία της Αλβανίας δώσαμε [...] έμφαση στη νεολαία. Για μας η νεολαία δεν είναι το μέλλον αλλά το παρόν. Φροντίσαμε με κατασκηνώσεις, κατηχητικά σχολεία, με οργάνωση κέντρων νεολαίας [...]. Είμαστε μια εκκλησία ανοιχτή

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 106 7/7/2020 11:54:31 πμ

σε όλο τον κόσμο και την κοινωνία [...]. Αρχίσαμε με Νηπιαγωγεία. Τώρα έχουμε 20 νηπιαγωγεία σε διάφορα μέρη. Προχωρήσαμε με Δημοτικά, με Γυμνάσια, με Λύκεια. Τολμήσαμε να δημιουργήσουμε και ΙΕΚ. Το τελευταίο «πείραμά μας» [...], προχωρήσαμε και σε Πανεπιστήμιο. Σε όλους αυτούς τους τομείς έπρεπε να βοηθούμε. Τα χρήματα [...] δεν έγιναν μόνο κτίσματα. Έχουμε κτίσει βέβαια 150 νέες Εκκλησίες και έχουμε [...] επισκευάσει άλλες 160. Πολλά όμως από αυτά τα χρήματα έμπαιναν στην άκρη για την εκπαίδευση και την υγεία. Είδατε την Κλινική που έγινε. [...] Η Κλινική είναι μια ευλογία από τον Θεό και έχει μόνο τα καλύτερα μηχανήματα, καινούργια [...]. Ποτέ δεν δέχτηκα μεταχειρισμένα. Θυμάμαι τη

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 107 7/7/2020 11:54:31 πμ

μητέρα μου που έλεγε: στους φτωχούς ποτέ δεν θα δώσεις μεταχειρισμένα ρούχα. [...] Στο Δυρράχιο έχουμε ιδρύσει Θεολογική Ακαδημία. [...].

Εμείς [...] ακτινοβολούμε αυτό που έχουμε. Το μοιράζουμε, δεν κρατούμε τίποτε για τον εαυτό μας. [...] Από την πρώτη στιγμή φροντίσαμε να έχουμε εξαίρετες σχέσεις με τους άλλους ανθρώπους που αναζητούσαν τον Θεό. Αυτό που προσπάθησα αμέσως ήταν ένας διάλογος. Όχι πια θρησκειολογικός, αλλά ένας διάλογος ζωής. Έχουμε κοινά προβλήματα και τα αντιμετωπίζουμε μαζί με πολύ σεβασμό. [...] Πιστεύω απόλυτα ότι βασικός ρόλος της εκκλησίας είναι η καταλλαγή. [...] Στην Ελλάδα αντιμετωπίσαμε σωστά την προσφυγική κρίση.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 108 7/7/2020 11:54:31 πμ

[...] Για μένα το πιο συγκινητικό είναι εκείνες οι γιαγιάδες που έπαιρναν τα μικρούλια τα προσφυγόπουλα και τους έδιναν γάλα. Είναι μια συντριπτική εικόνα μεγαλείου. [...] Αυτό το DNA της αγάπης, του σεβασμού στον ξένο, στον άγνωστο, αυτό είναι [...] η μεγάλη περιουσία που έχουμε ως λαός. [...] Δεν θυσιάζεσαι εύκολα, αν δεν έχεις έμπνευση. Αν δεν έχεις αγάπη, γιατί να θυσιαστείς;

Ο Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας Αναστάσιος. (2017) ΕΡΤ1 (στην εκπομπή ΕΠΩΝΥΜΩΣ, αποφώνηση) (08.01.2017)

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 109 7/7/2020 11:54:31 πμ

Σημειώνουμε...

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 110 7/7/2020 11:54:31 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 111 7/7/2020 11:54:31 πμ

2.2. ΘΕΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ: Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Επίπεδα έκφρασης της Θείας Ευχαριστίας στην ιστορία και στην καθημερινότητα.

Με βάση τα ερωτήματα που ακολουθούν θα δημιουργήσουμε στον πίνακα τέσσερις στήλες όπου θα καταγράψουμε τις απαντήσεις σας σε κάθε ένα από τα ερωτήματα: Για ποιο λόγο οι άνθρωποι λένε «ευχαριστώ» σε κάποιον; Με ποιους τρόπους εκφράζουν την ευχαριστία τους οι άνθρωποι στους ανθρώπους; Για ποιο λόγο οι άνθρωποι λένε «ευχαριστώ» στον Θεό; Με ποιους τρόπους εκφράζουν την ευχαριστία τους οι άνθρωποι στον Θεό;

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 112 7/7/2020 11:54:31 πμ

Η θεραπεία των δέκα λεπρών (Λκ 17, 11-19)

Πηγαίνοντας ο Ιησούς προς την Ιερουσαλήμ, περνούσε ανάμεσα από τη Σαμάρεια και τη Γαλιλαία. Καθώς έμπαινε σ' ένα χωριό, τον συνάντησαν δέκα λεπροί· στάθηκαν λοιπόν από μακριά και του φώναζαν δυνατά: «Ιησού, αφέντη, ελέησέ μας!». Βλέποντάς τους εκείνος τούς είπε: «Πηγαίνετε να σας εξετάσουν οι ιερείς». Και καθώς πήγαιναν, καθαρίστηκαν από τη λέπρα. Ένας απ' αυτούς, όταν είδε ότι θεραπεύτηκε, γύρισε δοξάζοντας με δυνατή φωνή τον Θεό, έπεσε με το πρόσωπο στα πόδια του Ιησού και τον ευχαριστούσε. Κι αυτός ήταν Σαμαρείτης. Τότε ο Ιησούς είπε: «Δε θεραπεύτηκαν και οι δέκα; Οι άλλοι εννιά πού είναι; Κανένας τους δε

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 113 7/7/2020 11:54:31 πμ

βρέθηκε να γυρίσει να δοξάσει τον Θεό παρά μόνο τούτος εδώ ο αλλοεθνής;». Και σ' αυτόν είπε: «Σήκω και πήγαινε στο καλό· η πίστη σου σε έσωσε».

Θεία Ευχαριστία, η ταυτότητα της Εκκλησίας

Αφού διαβάσουμε τα παρακάτω αποσπάσματα από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη και τη Θεία Λειτουργία σχετικά με το νόημα της θυσίας προς τον Θεό και της θυσίας του Θεανθρώπου Χριστού στον σταυρό (σε σύνδεση με τη Θεία Ευχαριστία) ας προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε ομοιότητες και διαφορές και να τις ανακοινώσουμε στην ολομέλεια της τάξης.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 114 7/7/2020 11:54:31 πμ

1. Παλαιά Διαθήκη:

- **Γεν 4, 3-4: «Ο Κάιν πρόσφερε στον Κύριο θυσία από τους καρπούς της γης. Ο Αβελ πρόσφερε κι αυτός από τα πρωτότοκα πρόβατα του κοπαδιού του και μάλιστα τα παχύτερα μέρη τους».**
- **Αρ 15, 1-3: «Ο Κύριος έδωσε στο Μωυσή τις ακόλουθες εντολές για τους Ισραηλίτες: Όταν θα μπείτε στη χώρα που θα σας δώσω να κατοικήσετε, θα προσφέρετε στον Κύριο θυσίες. Δυνατόν να προσφέρετε από τα βόδια σας ή τα πρόβατά σας θυσία που γίνεται με φωτιά, είτε αυτή είναι ολοκαύτωμα είτε θυσία για εκπλήρωση τάματος είτε εκούσια προσφορά, είτε θυσία με την**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 115 7/7/2020 11:54:31 πμ

ευκαιρία κάποιας γιορτής σας – η ευωδιά αυτών των θυσιών ευχαριστεί τον Κύριο».

- Ψαλμ 51, 19:
  «Θυσία για το Θεό είναι το συντριμμένο πνεύμα· καρδιά ταπεινωμένη και υποταγμένη, ο Θεός δεν την καταφρονεί».

2. Καινή Διαθήκη:

- Μτ 9, 13: «Και πηγαίνετε να μάθετε τι σημαίνει, αγάπη θέλω και όχι θυσία».
- Ρωμ 12, 1: «Ο Θεός, αδερφοί, μας έδειξε το έλεός του. Σας παρακαλώ, λοιπόν, να του προσφέρετε όλο τον εαυτό σας θυσία ζωντανή, άγια, ευπρόσδεκτη στον Θεό. Αυτή είναι η πραγματική πνευματική

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 116 7/7/2020 11:54:31 πμ

σας λατρεία».

- Εβρ 9, 14: «Αυτός [ο Χριστός], έχοντας το Πνεύμα του Θεού, πρόσφερε τον εαυτό του άψογη θυσία στον Θεό, κι έτσι θα καθαρίσει τη συνείδησή σας από τα έργα που οδηγούν στο θάνατο, για να μπορείτε να λατρεύετε τον αληθινό Θεό».
- Εβρ 13, 15-16: «Ας προσφέρουμε, λοιπόν, συνεχώς στον Θεό δια του Ιησού σαν θυσία τον ύμνο μας, δηλαδή τον καρπό των χειλιών μας, που ομολογούν το μεγαλείο του. Μην ξεχνάτε ακόμα να κάνετε το καλό και να μοιράζεστε με τους άλλους ό,τι έχετε. Με τέτοιες θυσίες ευχαριστείται ο Θεός».

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 117 7/7/2020 11:54:31 πμ

♦ **Εφ. 5, 2: «Μιμηθείτε λοιπόν τον Θεό, αφού είστε αγαπητά του παιδιά· να συμπεριφέρεστε με αγάπη κατά το πρότυπο του Χριστού, που μας αγάπησε κι έδωσε τη ζωή του για μας, προσφορά και θυσία που τη δέχεται ευχάριστα ο Θεός».**

3. Θεία Λειτουργία Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου (ενδεικτικά):

Ευχή της Προσκομιδής (Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου)

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 118 7/7/2020 11:54:31 πμ

Κείμενο

Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν δέησιν καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ· καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τὴν θυσίαν ἡμῶν, καὶ ἐπισκηνῶσαι τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτός σου τὸ ἀγαθὸν ἐφ᾽ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 120 7/7/2020 11:54:31 πμ

Μετάφραση

Κύριε, Θεέ παντοκράτορα, εσύ που είσαι ο μόνος άγιος, που δέχεσαι θυσία δοξολογίας από ’κείνους που μ’ όλη την καρδιά τους σε επικαλούνται, δέξου και από εμάς τους αμαρτωλούς τη δέησή μας και φέρ’ την στο άγιο και ουράνιο θυσιαστήριό σου – και κάνε μας ικανούς να σου προσφέρουμε δώρα και πνευματικές θυσίες για τη συγχώρηση των δικών μας (των ιερέων) αμαρτημάτων και ’κείνων που από άγνοια κάνει ο λαός. Και αξίωσέ μας να ’χουμε τη θεία σου χάρη, για να ’ναι καλοδεχούμενη από σένα η θυσία μας και να παραμείνει σε μας το Άγιο Πνεύμα της χάρης σου και σ’ αυτά εδώ τα τίμια δώρα και σ’ όλο το λαό σου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 121 7/7/2020 11:54:31 πμ

1. Θεία Λειτουργία

Η ΑΓΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑ

Διάκονος

Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετὰ φόβου· πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν.

Χορός: Ἔλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως.

Ἱερεύς:

Ἄξιον καὶ δίκαιον σὲ ὑμνεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ αἰνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σὲ προσκυνεῖν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 122 7/7/2020 11:54:31 πμ

Η ΑΓΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑ

Διάκονος

Ἂς σταθοῦμε καλά· ἂς σταθοῦμε μὲ φόβο· ἂς προσέξουμε νὰ προσφέρωμε τὴν ἁγία ἀναφορὰ μὲ εἰρήνη.

Χορός: Εἰρηνικὴ ἡ ἀγάπη μας, δοξαστικὴ ἡ θυσία μας.

Ἱερεύς:

Ἄξιο καὶ δίκαιο εἶναι νὰ σὲ ὑμνοῦμε, νὰ σὲ εὐλογοῦμε, νὰ σὲ δοξολογοῦμε, νὰ σὲ εὐχαριστοῦμε καὶ νὰ σὲ προσκυνοῦμε σὲ κάθε τόπο ποὺ κυβερνᾶ ἡ πρόνοιά σου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 123 7/7/2020 11:54:31 πμ

Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἀεὶ ὢν ὡσαύτως ὤν· σὺ καὶ ὁ μονογενής σου Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον. Σὺ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες καὶ παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες καὶ τὴν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τὴν μέλλουσαν. Ὑπὲρ τούτων ἁπάντων **εὐχαριστοῦμέν** σοι καὶ τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ· ὑπὲρ πάντων ὧν ἴσμεν καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν εὐεργεσιῶν, τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 124 7/7/2020 11:54:31 πμ

Γιατὶ ἐσύ ’σαι Θεός, ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ ἐκφράσουμε μὲ τὸ λόγο, οὔτε νὰ σὲ βάλωμε στὸ νοῦ μας, οὔτε νὰ σὲ δοῦμε μὲ τὰ μάτια, οὔτε νὰ σὲ καταλάβωμε· δὲν ἀλλάζεις ποτὲ καὶ εἶσαι πάντα καὶ παντοῦ ὁ ἴδιος, ἐσὺ καὶ ὁ μονογενής σου Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σου. Σὺ ἀπὸ τὸ μηδὲν μᾶς ἔδωσες ὕπαρξη κι ὅταν ξεπέσαμε πάλι μᾶς σήκωσες καὶ δὲν ἔπαψες νὰ κάνης τὰ πάντα, ὥσπου μᾶς ἀνέβασες στὸν οὐρανὸ καὶ μᾶς χάρισες τὴ μέλλουσα βασιλεία σου. Γιὰ ὅλ’ αὐτά, σένα εὐχαριστοῦμε, τὸν Πατέρα καὶ τὸν μονογενή σου Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα· γιὰ ὅλ’ αὐτά, ὅσα ξέρομε κι ὅσα δὲν ξέρομε, γιὰ ὅσες βλέπομε κι ὅσες δὲν βλέπομε εὐεργεσίες, ποὺ ἔκαμες σὲ μᾶς.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 125 7/7/2020 11:54:31 πμ

Εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ ὑπὲρ τῆς λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας, καίτοι σοι παρεστήκασι χιλιάδες ἀρχαγγέλων καὶ μυριάδες ἀγγέλων, τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφείμ, ἑξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά.

[...]

Ἱερεύς

Μετὰ τούτων καὶ ἡμεῖς τῶν μακαρίων δυνάμεων, Δέσποτα φιλάνθρωπε, βοῶμεν καὶ λέγομεν· Ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος, σὺ καὶ ὁ μονογενής σου Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 126 7/7/2020 11:54:31 πμ

Σὲ εὐχαριστοῦμε καὶ γι᾽ αὐτὴν ἐδῶ τὴ λειτουργία, ποὺ καταδέχτηκες νὰ δεχθῆς ἀπὸ τὰ χέρια μας, ἂν καὶ σὲ παραστέκουν χιλιάδες ἀρχαγγέλων καὶ ἑκατομμύρια ἀγγέλων, τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφείμ, ποὺ μὲ ἕξι φτεροῦγες, μὲ πολλὰ μάτια, πετοῦν καὶ φτερουγίζουν [...]

Ἱερεύς
Μαζὶ μὲ αὐτὲς καὶ μεῖς τὶς ἅγιες δυνάμεις, Δέσποτα φιλάνθρωπε, μεγαλόφωνα λέμε· Ἅγιος εἶσαι καὶ πανάγιος, ἐσὺ καὶ ὁ μονογενὴς Υἱός σου καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σου·

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 127 7/7/2020 11:54:31 πμ

Ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἡ δόξα σου· ὃς τὸν κόσμον σου οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τὸν Υἱόν σου τὸν μονογενῆ δοῦναι, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ᾽ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. Ὃς ἐλθὼν καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας, τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν παρεδίδου, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβὼν ἄρτον ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ καὶ ἀχράντοις καὶ ἀμωμήτοις χερσίν, εὐχαριστήσας καὶ εὐλογήσας, ἁγιάσας, κλάσας, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, εἰπών·

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 128 7/7/2020 11:54:31 πμ

Ἅγιος εἶσαι καὶ πανάγιος καὶ μεγαλόπρεπη εἶναι ἡ δόξα σου· ἐσύ, ποὺ τόσο ἀγάπησες τὸν κόσμο σου, ὥστε νὰ δώσης τὸν μονογενή σου Υἱό, γιὰ νὰ μὴ χαθῇ κανένας ποὺ πιστεύει σ᾽ αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἔχη αἰώνια ζωή. Ἐκεῖνος, ὅταν ἦλθε κι ἔκαμε ὅλα ὅσα εἶχες οἰκονομήσει γιὰ μᾶς, τὴ νύχτα ποὺ παραδινότανε, μᾶλλον δὲ ὁ ἴδιος παράδινε τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου, πῆρε ψωμὶ στὰ ἅγια κι ἀμόλυντα κι ἀναμάρτητα χέρια του, εὐχαρίστησε καὶ τὸ εὐλόγησε, τὸ ἁγίασε καὶ τὸ ἔκοψε, τὸ ἔδωσε στοὺς ἁγίους μαθητές του καὶ ἀποστόλους καὶ εἶπε·

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 129 7/7/2020 11:54:31 πμ

Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Χορὸς: Ἀμήν.

Ἱερεύς

Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Χορός: Ἀμήν.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 130 7/7/2020 11:54:31 πμ

Λάβετε, φάγετε· αὐτὸ εἶναι τὸ σῶμα μου, ποὺ κόβεται καὶ προσφέρεται γιὰ σᾶς, γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν.

Χορὸς: Ἀμήν.

Ἱερεύς
Πιεῖτε ἀπ᾽ αὐτὸ ὅλοι· αὐτὸ εἶναι τὸ αἷμα μου, τὸ αἷμα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ποὺ χύνεται γιὰ σᾶς καὶ γιὰ ὅλους, γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν.

Χορός: Ἀμήν.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 131 7/7/2020 11:54:31 πμ

Ἱερεύς

Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς, καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας,

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα. [...]

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 132 7/7/2020 11:54:31 πμ

Ἱερεύς

Μὲ τὴν ἀνάμνηση λοιπὸν αὐτῆς τῆς σωτήριας ἐντολῆς καὶ ὅλων ὅσα ἔγιναν γιὰ μᾶς, ποὺ εἶναι ὁ σταυρός, ὁ τάφος, ἡ τριήμερη ἀνάσταση, ἡ ἀνάληψη στοὺς οὐρανούς, ἡ καθέδρα στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, ἡ δεύτερη καὶ ἔνδοξη πάλι παρουσία,

Τὰ δικά σου ἀπ᾽ τὰ δικά σου προσφέρομε σ᾽ ἐσένα σὲ κάθε καιρὸ καὶ γιὰ ὅλες τὶς εὐεργεσίες. [...]

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 133 7/7/2020 11:54:31 πμ

Ἱερεύς

Ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν **λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρεί-αν**, καὶ παρακαλοῦμέν σε καὶ δεόμε-θα καὶ ἱκετεύομεν· κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον ἐφ᾽ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα. Καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. Ἀμήν· τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου. Ἀμήν· μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ. Ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 134 7/7/2020 11:54:31 πμ

Ἱερεύς

Σοῦ προσφέρομε ἀκόμα αὐτὴ τὴ λογικὴ καὶ ἀναίμακτη λατρεία καὶ σὲ παρακαλοῦμε καὶ δεόμαστε καὶ ἱκετεύομε· στεῖλε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σου ἐπάνω σ᾽ ἐμᾶς κι ἐπάνω σ᾽ αὐτὰ ἐδῶ τὰ δῶρα. Καὶ κάμε αὐτὸν τὸν ἄρτο τίμιο σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. Ἀμήν. Κι αὐτὸν τὸν οἶνο, ποὺ εἶναι μέσα σὲ τοῦτο τὸ ποτήριο, τίμιο αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου. Ἀμήν. Καὶ κάμε τούτη τὴ μεταβολὴ μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σου. Ἀμήν. Ἀμήν. Ἀμήν.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 135 7/7/2020 11:54:31 πμ

Ὥστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σέ, μὴ εἰς κρῖμα ἢ εἰς κατάκριμα. Ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ἐγκρατευτῶν καὶ παντὸς πνεύματος δικαίου ἐν πίστει τετελειωμένου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 136 7/7/2020 11:54:32 πμ

Ὥστε σὲ ᾽κείνους ποὺ μεταλαβαί-
νουν νὰ γίνουν γιὰ νὰ γαληνέψη
ἡ ψυχή τους, γιὰ νὰ συγχωρεθοῦν
οἱ ἁμαρτίες τους, γιὰ νὰ λάβουν
τὶς δωρεὲς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,
γιὰ νὰ πάρουν θέση στὴ βασιλεία
τῶν οὐρανῶν, γιὰ νὰ ἔχουν παρ-
ρησία ἐνώπιόν σου κι ὄχι γιὰ νὰ
ἁμαρτήσουν καὶ νὰ κατακριθοῦν.
Ἀκόμα σοῦ προσφέρομε τὴ λο-
γικὴ αὐτὴν ἐδῶ λατρεία γιὰ κεί-
νους ποὺ ἀναπαύθηκαν μὲ πίστη,
προπάτορες, πατέρες, πατριάρ-
χες, προφῆτες, ἀπόστόλους, κή-
ρυκες, εὐαγγελιστές, μάρτυρες,
ὁμολογητές, ἀσκητές, καὶ γιὰ κάθε
δίκαιο ἄνθρωπο ποὺ τελειώθηκε
μὲ πίστη.

Απόδοση στη νεοελληνική:
Μητροπολίτης Σερβίων και
Κοζάνης Διονύσιος

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 137 7/7/2020 11:54:32 πμ

2. Αγίου Νικόλαου Καβάσιλα, Ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας

Τα τίμια δώρα

Το ψωμί και το κρασί που προσφέρουν οι πιστοί για τη λειτουργία, τα οποία συμβολίζουν το σώμα και το αίμα του Κυρίου, δεν τοποθετούνται από την αρχή στο Θυσιαστήριο για τη **θυσία**, αλλά πρώτα τοποθετούνται στην αγία Πρόθεση και αφιερώνονται στο Θεό σαν δώρα τίμια – αυτή είναι πλέον και η ονομασία τους.

Προσφέρουμε στο Θεό ψωμί και κρασί, γιατί αυτά αποτελούν τροφή αποκλειστικά ανθρώπινη, με την οποία συντηρείται και εκδηλώνεται η ζωή μας. Γι' αυτό και πιστεύεται πως, όταν προσφέρει κανείς τροφή, είναι σαν να προσφέρει την ίδια

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 138 7/7/2020 11:54:32 πμ

τη ζωή. [...] Άλλωστε ο Κύριος παρήγγειλε να Του προσφέρουμε ψωμί και κρασί, κι Αυτός πάλι [...] μας αντιπροσφέρει την αιώνια ζωή. [...]

Αγία αναφορά

Η Μετάληψη των Αποστόλων, Μονή Στουντένιτσα (Σερβία), 13ος αι

«Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετὰ φόβου. Πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφοράν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν», προτρέπει πάλι ο ιερέας. Δηλαδή: «Ας

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 139 7/7/2020 11:54:32 πμ

σταθούμε γερά σε όσα ομολογήσαμε με το “Πιστεύω…”, χωρίς να κλονιζόμαστε από τους αιρετικούς. Ας σταθούμε με φόβο, γιατί είναι μεγάλος ο κίνδυνος να πλανηθούμε. Όταν έτσι σταθεροί παραμένουμε στην πίστη, τότε ας προσφέρουμε τα δώρα μας στον Θεό με ειρήνη». [...]

Ο ιερέας [...] καταλήγει με την εκφώνηση: «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέροντες κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα, [...]». Με τούτα τα λόγια είναι σαν να λέει στον ουράνιο Πατέρα: «Σου προσφέρουμε την ίδια εκείνη προσφορά που ο ίδιος ο Μονογενής Σου Υιός πρόσφερε σ’ Εσένα, τον Θεό και Πατέρα. Και προσφέροντάς την, Σ’ ευχαριστούμε, γιατί κι Εκείνος προσφέροντάς την Σ’ ευχαριστούσε. Τίποτα δικό μας δεν

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 140 7/7/2020 11:54:32 πμ

προσθέτουμε σε αυτή την προσφορά των δώρων. Γιατί δεν είναι δικά μας έργα τούτα τα δώρα, αλλά δικά Σου δημιουργήματα. Ούτε και δική μας επινόηση είναι αυτός ο τρόπος της λατρείας, αλλά Εσύ μας τον δίδαξες κι Εσύ μας παρακίνησες να Σε λατρεύουμε με αυτόν τον τρόπο. Γι' αυτό, όσα Σου προσφέρουμε, είναι εξ ολοκλήρου δικά Σου [...]».

Την ίδια στιγμή ο ιερέας προσπίπτει και ικετεύει θερμά τον Θεό. Παρακαλεί για τα δώρα που έχει μπροστά του, ώστε να δεχθούν το πανάγιο και παντοδύναμο Πνεύμα Του και να μεταβληθούν ο μεν άρτος στο ίδιο το άγιο σώμα του Χριστού, ο δε οίνος στο ίδιο το άχραντο αίμα Του.

Μετά απ' αυτές τις ευχές, η θεία ιερουργία ολοκληρώθηκε! Τα δώρα

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 141 7/7/2020 11:54:32 πμ

αγιάστηκαν! Η θυσία πραγματοποιήθηκε! [...] Γιατί ο άρτος [...] είναι το ίδιο το πανάγιο σώμα του Κυρίου [...].

Και πιστεύουμε πως έτσι είναι, γιατί ο ίδιος ο Κύριος είπε: «Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου [...] τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου» (Μαρκ. 14:22, 24). Και γιατί ο Ίδιος παρήγγειλε στους Αποστόλους και σ' όλη την Εκκλησία: «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» (Λουκ. 22:19). Δεν θα πρόσταζε να επαναλαμβάνουν αυτό το μυστήριο, αν δεν είχε σκοπό να τους δώσει δύναμη να το επιτελούν. Και ποια είναι η δύναμη; Το Άγιο Πνεύμα. Αυτό είναι που με το χέρι και τη γλώσσα των ιερέων τελεσιουργεί τα μυστήρια. Ο λειτουργός είναι υπηρέτης της χάριτος του

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 142 7/7/2020 11:54:32 πμ

αγίου Πνεύματος, χωρίς να προσφέρει τίποτε από τον εαυτό του. Γι' αυτό και δεν έχει σημασία αν τύχει να είναι ο ίδιος γεμάτος αμαρτίες.

3. Θεία Λειτουργία, η θυσία του Χριστού

Η θεία Λειτουργία ή η θεία Ευχαριστία είναι η ίδια θυσία που έκαμε ο Ιησούς Χριστός, προσφέροντάς της τον εαυτό του για τη σωτηρία του κόσμου. Το βράδυ στο μυστικό δείπνο, έκοψε το ψωμί, έδωκε στους μαθητές του και τους είπε· «Λάβετε φάγετε· τοῦτό ἐστι τό σῶμά μου…». Ευλόγησε ύστερα το ποτήριο, έδωκε τους μαθητές του και τους είπε· «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου…». Και τις δυο φορές

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 143 7/7/2020 11:54:32 πμ

είπε καθαρά και εννοούσε κυριολεκτικά αυτό που έλεγε· «αυτό είναι το σώμα μου» και «αυτό είναι το αίμα μου». Αλλά δεν τους εβεβαίωσε μόνο γι' αυτό, αλλά και τους έδωκε εντολή και τους είπε· «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησι», αυτό να το κάνετε για να με ενθυμείσθε. Έτσι, λοιπόν η Εκκλησία τώρα, με την εντολή του Ιησού Χριστού, τελεί τη θεία Λειτουργία και συνεχίζει την ίδια θυσία και το Μυστήριο της θείας Ευχαριστίας.

Μέσα στα λόγια του Ιησού Χριστού προς τους μαθητές του είναι και η συνέχιση της **θυσίας** και η κοινωνία από το σώμα και το αίμα του. Η Λειτουργία δηλαδή και η θεία Ευχαριστία δεν είναι μόνο θυσία και ανάμνηση του μυστικού δείπνου, αλλά και η κοινωνία των πιστών. [...]

144 / 58 - 59

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 144 7/7/2020 11:54:32 πμ

[Για τη φράση του λαού (χορού): Ἔλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως]:

…Ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός επιβεβαιώνει το λόγο του Προφήτη· «Ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν», που θα πει πως ο Θεός, αντί για άλλη θυσία, προτιμά και θέλει από τους ανθρώπους συμπάθεια και αγαπητική διάθεση μεταξύ τους. [...] Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος επιμένει στην κοινωνική διάσταση της ειρήνης, στη σημασία δηλαδή που έχει η θυσία του Ιησού Χριστού για την ειρήνη μεταξύ των ανθρώπων· [...]. Αν λοιπόν [λέει ο Χρυσόστομος] η θυσία έγινε και γίνεται για να έχεις ειρήνη με τον αδελφό σου, αλλά εσύ δεν το κατορθώνεις αυτό, τότε άδικα μετέχεις στη θυσία.

Ψαριανός, Δ., Μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης (1986).

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 145 7/7/2020 11:54:32 πμ

Η Θεία Λειτουργία.
Αθήνα: Αποστολική Διακονία,
σ. 1-6, 306-309.

4. Μυσταγωγία

Η «είσοδος των αγίων μυστηρίων» (η Μεγάλη Είσοδος) υπενθυμίζει στον πιστό τη θεϊκή οικονομία για τη σωτηρία του ανθρώπου. Η σωτηρία αυτή πραγματοποιήθηκε με τη σταυρική θυσία, την οποία συμβολίζει η Μεγάλη Είσοδος.

[...] κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας ο πιστός ακολουθεί μια διαδρομή πνευματικής μύησης και ανύψωσης από τα ατελέστερα στα τελειότερα, από τη γη στον ουρανό, από την ανθρώπινη στην αγγελική κατάσταση και, τελικά, στη θέωση.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 146 7/7/2020 11:54:32 πμ

Μέσα από τη γνώση της διδασκαλίας του Κυρίου (Ευαγγέλιο), τη συστράτευση με τους αγγέλους για τη δοξολογία του Θεού (Τρισάγιος Ύμνος), την επίγνωση των ευεργεσιών του Θεού για τον άνθρωπο (Μεγάλη Είσοδος – Σύμβολο της Πίστεως), ο άνθρωπος εγκαταλείπει το «γήινο φρόνημα», συνειδητοποιεί την υιοθεσία του από τον Θεό και επιτυγχάνει την ένωση μαζί του (Θεία Μετάληψη).

Μάξιμος Ομολογητής, Μυσταγωγία.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 147 7/7/2020 11:54:32 πμ

Η Εκκλησία ως ευχαριστιακή σύναξη.

Ας χωριστούμε σε ομάδες και ας μελετήσουμε τα παρακάτω καινοδιαθηκικά χωρία και θεολογικά κείμενα με θέμα την ευχαριστιακή στάση/διάθεση του ανθρώπου απέναντι στον Θεό διαχρονικά. Στη συνέχεια, σε ένα φύλλο χαρτί ας γράψουμε (στο κέντρο) τις λέξεις «Ευχαριστία-Θεία Ευχαριστία». Στη συνέχεια ας προσπαθήσουμε να σημειώσουμε και να συνδέσουμε με την κεντρική έννοια ή/και μεταξύ τους τις πληροφορίες των κειμένων. Θα έχουμε υπόψη μας επιπλέον τρεις χρονικούς άξονες [Πριν την Πτώση/Εποχή του Χριστού (Μυστικός Δείπνος)/Πρώτοι χριστιανικοί

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 148 7/7/2020 11:54:32 πμ

χρόνοι/Σήμερα], προκειμένου να ομαδοποιήσουμε καλύτερα το υλικό μας. Τα βασικά συμπεράσματα θα κοινοποιηθούν στην ολομέλεια μέσα από τις «κάρτες γνώσεων» που θα δημιουργήσουμε κατά τη διάρκεια.

1. Καινή Διαθήκη (για τη Θεία Λειτουργία):

- **Λκ 22,17-20: «Ύστερα πήρε το ποτήρι, έκανε ευχαριστήρια προσευχή και είπε: «Πάρτε το αυτό και μοιράστε το μεταξύ σας· σας λέω πως από ’δω και πέρα δε θα ξαναπιώ απ’ τον καρπό του αμπελιού, ώσπου να έρθει η βασιλεία του Θεού». Ύστερα πήρε ψωμί και, αφού έκανε ευχαριστήρια προσευχή, το κομμάτιασε και τους το έδωσε λέγοντας:**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 149 7/7/2020 11:54:32 πμ

«Αυτό είναι το σώμα μου, που παραδίνεται για χάρη σας· αυτό που κάνω τώρα, να το κάνετε στην ανάμνησή μου». Το ίδιο, μετά το δείπνο, πήρε και το ποτήρι λέγοντας: «Αυτό το ποτήρι είναι η νέα διαθήκη, που επισφραγίζεται με το αίμα μου το οποίο χύνεται για χάρη σας».

- **Α΄ Κορ 10, 16: «Όταν πίνουμε το ποτήριο της ευχαριστίας, με το οποίο ευχαριστούμε τον Θεό, δεν κοινωνούμε με το αίμα του Χριστού; Κι όταν κόβουμε και μοιράζουμε τον άρτο, τρώγοντάς τον δεν κοινωνούμε με το σώμα του Χριστού;».**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 150 7/7/2020 11:54:32 πμ

♦ **Α΄ Κορ 11, 28: «Γι' αυτό πρέπει να εξετάζει κανείς προσεκτικά τον εαυτό του, και τότε να τρώει από τον άρτο και να πίνει από το ποτήριο».**

2. Θεία Λειτουργία, Θεία Ευχαριστία

…Αλλά πολλές φορές… τη θεία Λειτουργία την ονομάσαμε και θεία Ευχαριστία. Γιατί η αγία αναφορά είναι μια προσφορά ευχαριστίας στον Θεό, καθώς το ακούσαμε στην προτροπή του ιερέα:

«Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ» [...]. Ο λειτουργός ιερέας, παίρνοντας τη φωνή του λαού «Άξιον και δίκαιον», αρχίζει την ευχή της ευχαριστίας. «Ἄξιον καὶ δίκαιον σὲ ὑμνεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ αἰνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σὲ προσκυνεῖν ἐν

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 151 7/7/2020 11:54:32 πμ

παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου [...]».

[...] Η ευχή της αναφοράς είναι ευχή ευχαριστίας.

[...] Ο Ιησούς Χριστός ονομάζει το αίμα του αίμα της καινής διαθήκης, δηλαδή της νέας συμφωνίας μεταξύ του Θεού και των ανθρώπων. Η παλαιά συμφωνία επικυρώθηκε με τις θυσίες και το αίμα των ζώων· η νέα συμφωνία επικυρώθηκε με τη θυσία και το τίμιο αίμα του Ιησού Χριστού… Ο αμνός του Πάσχα στην παλαιά διαθήκη είναι η προτύπωση του Ιησού Χριστού στη θυσία του σταυρού. [...] Ο Ιησούς Χριστός προσφέρθηκε θυσία στο σταυρό για τις αμαρτίες του κόσμου [...]. Τη νύχτα πριν από το θάνατό του καθιέρωσε μια αληθινή θυσία ειρήνης και ευχαριστίας, τη Θεία Ευχαριστία.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 152 7/7/2020 11:54:32 πμ

Ψαριανός, Δ., Μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης (1986). Η Θεία Λειτουργία.
Αθήνα: Αποστολική Διακονία,
σ. 323, 330, 335-336.

3. Η ευχαριστιακή ζωή

Η ευχαριστιακή ζωή στον Παράδεισο

Ο Πανάγαθος Θεός έπλασε τον άνθρωπο από αγάπη, ελεύθερα, για να συμμετάσχη στην Ζωή Του. Τον επροίκισε με σπάνια χαρίσματα, το λογικό, το αυτεξούσιο, την αγαπητική δύναμι. Όλα αυτά αποτελούν το «κατ' εικόνα». Του έδωσε τα χαρίσματα αυτά για να μπορή να ζη σε κοινωνία με τον Θεό, να αγαπά τον Θεό, να συνομιλή με τον Θεό, να προσφέρεται στον Θεό. Σύμφωνα

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 153 7/7/2020 11:54:32 πμ

με το πρώτο κεφάλαιο της Γενέσεως ο άνθρωπος ζούσε στον Παράδεισο ευτυχισμένα, μέσα στην αγάπη του Ουράνιου Πατέρα. [...] Μέσα στον Παράδεισο ο Πανάγαθος Θεός τοποθέτησε τον άνθρωπο ως βασιλέα, να χρησιμοποιή όλα τα αγαθά που του έδωσε και χρησιμοποιώντας και εξουσιάζοντας αυτά σωστά να τα προσφέρη με ευχαριστία στον Θεό. Προσφέροντας δε στον Θεό την ευχαριστία για όλα τα δώρα που του έδωσε, να είναι συγχρόνως και ιερεύς.

Έτσι ο πρώτος άνθρωπος ήταν βασιλεύς και ιερεύς. Μπορούσε να δέχεται τα πρόσωπα, τους άλλους ανθρώπους, τα πράγματα, τον εαυτό του, ως δώρα του Θεού και ευχαριστώντας τον Θεό να τα επαναπροσφέρη πάλι στον Θεό

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 154 7/7/2020 11:54:32 πμ

και Πατέρα του ως θυσία· [...] είχε ως κέντρο της ζωής τον Θεό· όλα τα δεχόταν ως δώρα του Θεού και όλα τα επέστρεφε στον Θεό ως δώρα δικά Του. [...] Αυτή ήταν η ζωή των πρώτων ανθρώπων [...]. Όλη τους η ζωή ήταν μια ευχαριστία, μια εκδήλωσι ευγνωμοσύνης προς τον Ουράνιο Πατέρα. Ήταν μια ζωή αγαπητική. Ό,τι έκανε ο άνθρωπος ήταν μια έκφρασι αγάπης προς τον Θεό και προς τον συνάνθρωπό του. Επιτελούσε τρόπον τινά μια Θεία Λειτουργία, την Λειτουργία του Παραδείσου· [...]

Καψάνης, Γέροντας Γεώργιος, Προηγούμενος Ι. Μ. Οσίου Γρηγορίου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 155 7/7/2020 11:54:32 πμ

4. Εκκλησία = Ευχαριστία

Στα αρχαιότερα κείμενα της Καινής Διαθήκης που κατέχομε, δηλαδή στις επιστολές του Αποστόλου Παύλου, ο όρος «Εκκλησία» χρησιμοποιείται για να δηλώσει την τοπική Εκκλησία, όχι σε οποιαδήποτε μορφή Της, αλλά στη Σύναξή της για τη Θ. Ευχαριστία. [...]

Μια άλλη μαρτυρία της ταυτίσεως της Ευχαριστιακής Συνάξεως με την Εκκλησία είναι η φράση «κατ' οἶκον ἐκκλησία», που απαντούμε πάλι στον Απ. Παύλο. Η κρατούσα άποψη είναι ότι η φράση αυτή εδήλωνε τη Σύναξη της τοπικής Εκκλησίας σε ένα από τα σπίτια των μελών της Εκκλησίας για να τελέσουν την Ευχαριστία [...]

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 156 7/7/2020 11:54:32 πμ

[...] Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι ο Ορθόδοξος Λαός μας, ζυμωμένος με την εκκλησιολογία αυτή, έχει ταυτίσει τον όρο «Εκκλησία» με τον χώρο όπου τελείται η Ευχαριστία: «Πηγαίνω στην Εκκλησία», αντί πηγαίνω στο Ναό. Δεν θα γινόταν αυτό, αν δεν ήταν ριζωμένος βαθιά στη συνείδηση του Λαού μας αυτός ο ταυτισμός Εκκλησίας και Ευχαριστίας. [...]

«… [με το Βάπτισμα] έχομε μια οντολογική αλλαγή, ότι ο άνθρωπος πρέπει να μπει πλέον σε μια νέα σχέση με τον κόσμο. Δεν μπορεί να είναι κανείς βαπτισμένος και να είναι μακριά από την βίωση της Κοινότητος της Εκκλησίας, γι' αυτό Βάπτισμα σημαίνει συγχρόνως

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 157 7/7/2020 11:54:32 πμ

και τοποθέτηση μέσα στην Κοινότητα της Εκκλησίας και κοινωνία στη Θεία Ευχαριστία.

[...] Το άλλο σημαντικό στοιχείο απ' την εμπειρία της Θείας Ευχαριστίας είναι ότι κάνει τη σχέση του ανθρώπου με τον Θεό σχέση που περνάει μέσα από τους άλλους. Μπορεί κανείς εύκολα να δημιουργήσει μια σχέση με τον Θεό, η οποία να παραγνωρίζει, να παραμερίζει τον πλησίον. Αυτή είναι μια επικίνδυνη κατάσταση, η οποία μπορεί εύκολα να συμβεί έξω από την Ευχαριστιακή εμπειρία. Αλλά και στην Ευχαριστιακή εμπειρία παρεισφρέει πολλές φορές η ευσεβιστική ατομοκρατία, και βλέπει κανείς πολλές φορές έναν πιστό να πηγαίνει στη Θεία Ευχαριστία και να απομονώνεται από το υπόλοιπο

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 158 7/7/2020 11:54:32 πμ

Σώμα της Εκκλησίας, για να προσευχηθεί δήθεν καλύτερα, πράγμα που θα μπορούσε να το κάνει καλύτερα στο σπίτι του. Στη Θεία Λειτουργία δεν πηγαίνουμε για να προσευχηθούμε ως άτομα, πηγαίνουμε για να προσευχηθούμε μαζί με τους άλλους, ως Κοινότητα. Πρέπει, λοιπόν, να έχουμε διαρκώς συνείδηση ότι ο διπλανός μας είναι και αυτός μέλος τού ίδιου Σώματος και ότι δια μέσου της σχέσεως αυτής με τον διπλανό μας επικοινωνούμε με τον Θεό. [...] Ο άνθρωπος, λοιπόν, βιώνει [...] τη Βασιλεία του Θεού στη Θεία Ευχαριστία [...].

Γι' αυτό εμείς οι Ορθόδοξοι βιώνουμε την Εκκλησία με τρόπους, που πολλές φορές σκανδαλίζουν τους ετεροδόξους. Έχει, παραδείγματος χάριν, η Εκκλησία μας και η

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 159 7/7/2020 11:54:32 πμ

Θεία Ευχαριστία μια ιδιαίτερη λαμπρότητα: πολύ φως, λαμπρά άμφια, ωραία ψαλμωδία, ωραίες εικόνες, ωραία χρώματα. Όλα αυτά αποβλέπουν σε έναν σκοπό: στο να απεικονίσουν την Βασιλεία τού Θεού σε μας και να μας κάνουν να την προσευχηθούμε. [...]

Η βίωση του Μυστηρίου της Εκκλησίας, ενώ κατεξοχήν λαμβάνει χώρα μέσα στα Μυστήρια, προεκτείνεται και πέρα από τα Μυστήρια, στη ζωή του πιστού έξω από τα Μυστήρια, στις σχέσεις του με τους άλλους, στη σχέση του με τον υλικό κόσμο. [...] Αυτή η συνειδητοποίηση της συγκρούσεως μεταξύ αυτού, που παίρνουμε στα Μυστήρια και αυτού, που είμαστε στην καθημερινή μας ζωή δημιουργεί το βίωμα της μετανοίας· και η μετάνοια είναι

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 160 7/7/2020 11:54:32 πμ

ακριβώς αυτή που θα μας κρατάει πάντοτε σε σωστή σχέση με την Εκκλησία.

Ζηζιούλας, Ι., Μητροπολίτης Περγάμου (2006). Ευχαριστίας εξεμπλάριον:
Ήτοι κείμενα εκκλησιολογικά και ευχαριστιακά. **Μέγαρα: Ευεργέτις, σ. 38-44, 64-73.**

[...] «Τα σα εκ των σων σοι προσφέρομεν». Παρ' όλο που τα προσφερόμενα δεν είναι δικά τους [των ανθρώπων], αλλά του Θεού, και παρ' όλο που ο Θεός θα μπορούσε να τα πάρει μόνος του, προσφέροντες είμαστε οι άνθρωποι. Η προσφορά μας αυτή αποτελεί [...] δημιουργία και σύνθεση. Αυτό είναι

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 161 7/7/2020 11:54:32 πμ

ένα μεγάλο θέμα, το οποίο αποτυπώνεται στην ευχαριστιακή πράξη και ειδικότερα στην επιλογή των υλικών που χρησιμοποιούνται στη θεία Ευχαριστία. [...] Ο άγιος Νικόλαος ο Καβάσιλας φωτίζει τη δημιουργική και συνθετική κλήση του ανθρώπου. Τον άρτο και τον οίνο, λέει, τον προσφέρουμε κατά τη θεία Λειτουργία στον Θεό ως ένα είδος εκπροσώπου της ζωής μας [...]. Με αυτά συντηρούμαστε στη ζωή. Γιατί όμως (ρωτά ο Καβάσιλας) προσφέρουμε άρτο και οίνο και όχι άλλες τροφές; Διότι (απαντά ο ίδιος) τα εν λόγω δώρα δεν είναι απλώς βρώσιμα από πλευράς χημικής σύστασής τους, αλλά ενσωματώνουν την ανθρώπινη δημιουργικότητα, τη συμμετοχή του ανθρώπου στην ιστορία. Αντίθετα προς τους καρπούς

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 162 7/7/2020 11:54:32 πμ

και τα ζώα που γίνονται τροφή των άλλων ζώων ως έχουν, ο άρτος και ο οίνος δεν βρίσκονται έτοιμοι στη φύση. Προέρχονται μεν από γεννήματα της κτίσης (από σιτάρι και αμπέλι), προκύπτουν όμως με ανθρώπινη επεξεργασία, στο πλαίσιο κάποιας πρότασης πολιτισμού. «Το να χρειάζεται να κατασκευάσει άρτο για να φάει, και το να εφεύρει οίνο για να πιει, είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ανθρώπου μόνο».

Παπαθανασίου, Θ. Ν. (2009[2]). Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται. **Αθήνα: Εν πλω, σ. 40-42.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 163 7/7/2020 11:54:32 πμ

God's not dead, he's bread

Γραφιστικό έργο της μοναχής Corita Kent (1918-1986), "God's not dead, he's bread"

Η Θεία Μετάληψη

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 164 7/7/2020 11:54:32 πμ

Ο ευχαριστιακός τρόπος ζωής της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Ας γράψουμε στον πίνακα τη φράση: «Θεία Ευχαριστία=μεταμόρφωση του ανθρώπου και του κόσμου». Με βάση αυτή τη φράση ας προσπαθήσουμε να αναστοχαστούμε όσα μελετήσαμε, ακούσαμε, είδαμε, ερευνήσαμε κατά τη διάρκεια του μαθήματος και ας εκφράσουμε με σύντομες φράσεις τα χαρακτηριστικά του ευχαριστιακού τρόπου ζωής της Ορθόδοξης Εκκλησίας, τις αλλαγές που συντελούνται στον άνθρωπο μέσα στη Θεία Ευχαριστία (π.χ. ευχαριστία, ευγνωμοσύνη, εμπιστοσύνη προς τον Θεό, αγάπη, αλληλεγγύη, προσφορά, «άνοιγμα» προς όλους και όλα, πνεύμα θυσίας, υπομονής, καρτερικότητας κ.λπ.).

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 165 7/7/2020 11:54:32 πμ

Η μεγάλη εκτενής (του Αγ. Χρυσοστόμου)

ΕΚΤΕΝΗΣ ΔΕΗΣΙΣ

Διάκονος

[...] Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν... τῶν πρεσβυτέρων, τῶν διακόνων καὶ τῶν μοναχῶν καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 166 7/7/2020 11:54:32 πμ

ΕΚΤΕΝΗΣ ΔΕΗΣΗ

Διάκονος

[...] Σὲ παρακαλοῦμε ἀκόμα γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξους χριστιανούς.

Σὲ παρακαλοῦμε ἀκόμα γιὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπό μας... γιὰ τοὺς ἱερεῖς, τοὺς διακόνους καὶ τοὺς μοναχοὺς καὶ γιὰ ὅλη μας τὴν ἱερατικὴ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἀδελφότητα.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 167 7/7/2020 11:54:32 πμ

Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ ἐλέους, ζωῆς, εἰρήνης, ὑγείας, σωτηρίας, ἐπισκέψεως, συγχωρήσεως καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τῶν δούλων σου, πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τῶν κατοικούντων καὶ παρεπιδημούντων ἐν τῇ πόλει καὶ τῇ ἐνορίᾳ ταύτῃ, τῶν ἐπιτρόπων καὶ συνδρομητῶν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ταύτης, σὺν ταῖς γυναιξὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν.

Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν μακαρίων καὶ ἀειμνήστων κτιτόρων τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ταύτης καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν προαναπαυσαμένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἐνθάδε εὐσεβῶς κειμένων καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ὀρθοδόξων.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 168 7/7/2020 11:54:32 πμ

Σὲ παρακαλοῦμε ἀκόμα νὰ ἐλεήσης, νὰ δώσης ζωή, εἰρήνη, ὑγεία καὶ σωτηρία, νὰ προστατέψης, νὰ συγχωρέσης καὶ νὰ ἀφήσης τὶς ἁμαρτίες τῶν δούλων σου, ὅλων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ποὺ κατοικοῦν καὶ μένουν σ᾽ αὐτὴν ἐδῶ τὴν πόλη καὶ τὴν ἐνορία, τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν συνδρομητῶν αὐτῆς ἐδῶ τῆς Ἐκκλησίας, μαζὶ μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους.

Σὲ παρακαλοῦμε ἀκόμα γιὰ τοὺς μακαρίτες καὶ ἀείμνηστους ποὺ ἔκτισαν αὐτὴν ἐδῶ τὴν Ἐκκλησία καὶ γιὰ ὅλους τοὺς πατέρες καὶ ἀδελφούς μας, ποὺ ἀναπαύθηκαν κι εἶναι θαμμένοι ἐδῶ, μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνάστασης, καθὼς καὶ ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους ὅλου τοῦ κόσμου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 169 7/7/2020 11:54:32 πμ

Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν τῷ ἁγίῳ καὶ πανσέπτῳ ναῷ τούτῳ, κοπιώντων, ψαλλόντων καὶ ὑπὲρ τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, τῶν ἀπεκδεχομένων τὸ παρὰ σοῦ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος.

ΔΙΠΤΥΧΑ ΚΑΙ ΔΕΗΣΕΙΣ

Ἱερεύς
Μνήσθητι, Κύριε, τῆς πόλεως, ἐν ᾗ παροικοῦμεν καὶ πάσης πόλεως καὶ χώρας καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 170 7/7/2020 11:54:32 πμ

Σὲ παρακαλοῦμε ἀκόμα γιὰ ὅλους ποὺ συνεισφέρουν καὶ βοηθᾶνε στὸν ἱερὸ καὶ ἅγιο τοῦτο ναό, γιὰ κείνους ποὺ ἐργάζονται καὶ γιὰ ᾽κείνους ποὺ ψάλλουν, καὶ γιὰ ὅλο τὸ λαό, ποὺ εἶναι τώρα ἐδῶ καὶ περιμένουν ἀπὸ σένα τὸ μέγα καὶ πλούσιο ἔλεος.

ΔΙΠΤΥΧΑ ΚΑΙ ΔΕΗΣΕΙΣ*

Ἱερεύς
Θυμήσου, Κύριε, τὴν πόλη αὐτὴν ἐδῶ ποὺ τώρα μένουμε καὶ κάθε πόλη καὶ χωριὸ κι ἐκείνους ποὺ μὲ πίστη (σ᾽ ἐσένα) κατοικοῦνε σ᾽ αὐτές.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 171 7/7/2020 11:54:32 πμ

Μνήσθητι, Κύριε, πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν.
Μνήσθητι, Κύριε, τῶν καρποφορούντων ἐν ταῖς ἁγίαις σου Ἐκκλησίαις καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων, καὶ ἐπὶ πάντας ἡμᾶς τὰ ἐλέη σου ἐξαπόστειλον.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 172 7/7/2020 11:54:32 πμ

Θυμήσου, Κύριε, ἐκείνους ποὺ ταξιδεύουν στὴ θάλασσα καὶ στὴ στεριά, τοὺς ἀρρώστους, τοὺς ἀνήμπορους, τοὺς αἰχμαλώτους, γιὰ νὰ σωθοῦν.
Θυμήσου, Κύριε, ὅσους συνεισφέρουν στὶς ἅγιες Ἐκκλησίες σου, καὶ ὅσους θυμοῦνται τοὺς φτωχούς, καὶ σ᾽ ὅλους ἐμᾶς στεῖλε τὰ ἐλέη σου.

*** Τὸ πρωτότυπο κείμενο μὲ νεοελληνικὴ ἀπόδοση τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονυσίου (+1998)**

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 173 7/7/2020 11:54:32 πμ

Σημειώνουμε...

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 174 7/7/2020 11:54:32 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 175 7/7/2020 11:54:32 πμ

ΠΗΓΕΣ ΥΛΙΚΟΥ

– Τα παραθέματα και το εικονιστικό υλικό για το οποία δίνεται η βιβλιογραφία μέσα στο σώμα κειμένου, δεν αναφέρονται εκ νέου. Εάν σε μια Θεματική Ενότητα υπάρχουν πολλαπλά παραθέματα από την ίδια πηγή, συνήθως γίνεται αναφορά σε αυτήν μόνο στο πρώτο παράθεμα.
– Για τη μετάφραση της Αγίας Γραφής χρησιμοποιήθηκε η έκδοση της Βιβλικής Εταιρίας διαθέσιμη στο: http://hellenicbiblesociety.gr/bible
– Τα σύμβολα ⌘ δηλώνουν το τέλος κάθε δραστηριότητας.
– Τα παραθέματα από σχολικά βιβλία ανακτήθηκαν από: http://ebooks.edu.gr.

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 177 7/7/2020 11:54:32 πμ

– Έργα της Αθηνάς Βουζαξάκη και της Δέσποινας Χανόγλου κοσμούν τις σελίδες του βιβλίου.
– Παναγία η Γλυκοφιλούσα, Μουσείο Μπενάκη: https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&Itemid=0&id=107604&lang=el

Πηγές κειμένων στο διαδίκτυο-Ιστοσελίδες

– Η επιτυχημένη «Αποστολή» της Αρχιεπισκοπής, 10/2/2013. Στο: http://mkoapostoli.com/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CE%B1%CF%

27-0854_I_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 178 13/03/2024 16:29:47

80%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%B5%CF%80%CE%B9/

- Αδελφότητα Ορθοδόξου Εξωτερικής Ιεραποστολής, https://ierapostoles.gr/
- Ψηφιοποιημένο Αρχείο του Ελληνικού Ινστιτούτου Βενετίας, http://eib.xanthi.ilsp.gr/gr/default.asp

27-0854_I_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 179 13/03/2024 16:30:12

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 2ου ΤΟΜΟΥ

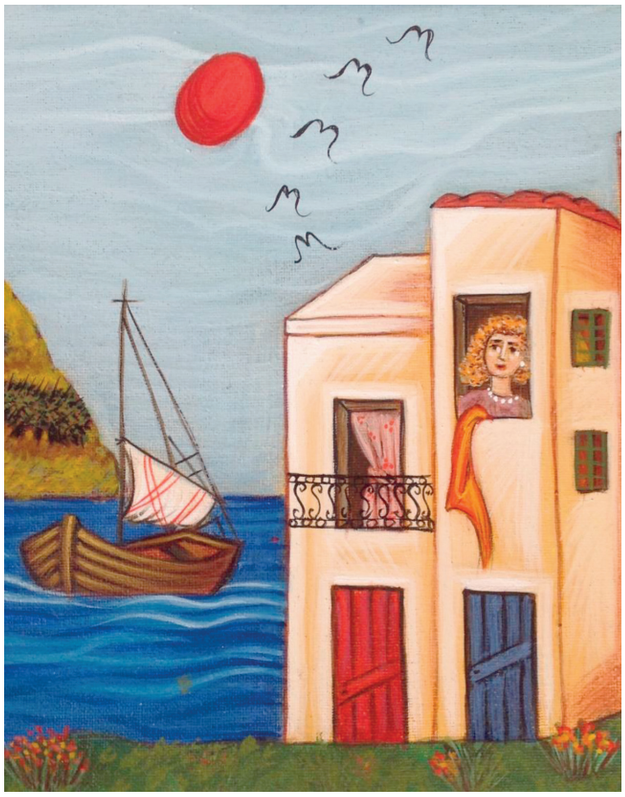

Θεματική Ενότητα 1

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

1.5. Η έννοια του προσώπου στη θεολογία της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης 5

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 181 7/7/2020 11:54:32 πμ

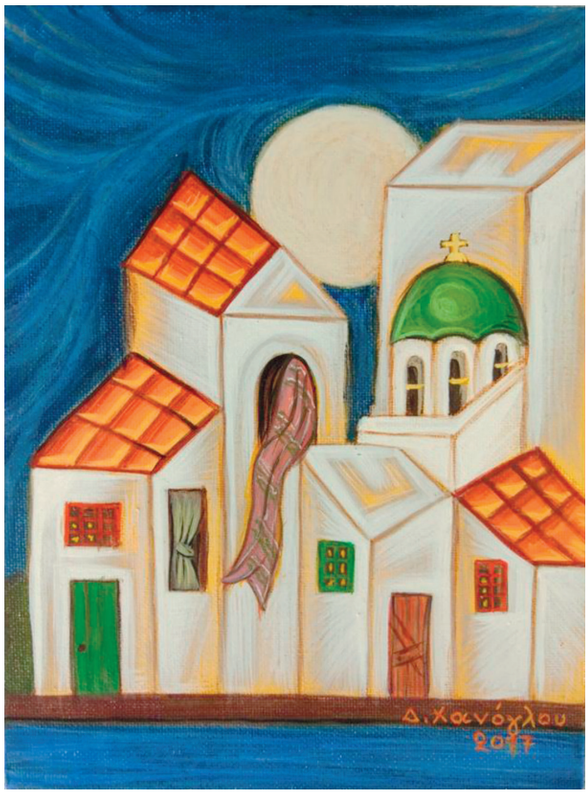

Θεματική Ενότητα 2

ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

2.1. «Εις Μίαν, Αγίαν, Καθολικήν και Αποστολικήν…» 46

2.2. Θεία Ευχαριστία: Η ταυτότητα της Εκκλησίας 112

22-0264_l_e_thrisk_bm_33-64_28b.indd 182 7/7/2020 11:54:32 πμ

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.